

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΤΥΟ ΕΜΠΕΙΡΟΓΝΩΜΟΝΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΜΕΣΙΤΕΙΑΣ
Μη Κυβερνητικός Οργανισμός

ΕΚΘΕΣΗ ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΑΒΟΥΛΕΥΣΗ ΠΟΛΙΤΩΝ

ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΝΟΧΗ

EURONET

ΑΝΟΙΞΗ, 2009

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. ΠΕΡΙΓΡΑΦΜΑ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	3
1.1. ΣΥΝΟΨΗ	3
1.2. ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΝΑΦΟΡΑΣ.....	4
1.3. ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΚΑΙ ΣΚΟΠΙΜΟΤΗΤΑ	5
1.4. ΘΕΜΑΤΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ.....	6
1.5. ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	7
2. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ.....	8
2.1. ΓΕΝΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ	8
2.2. ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ	10
2.3. ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ	11
α) Η στάση των τοπικών παραγόντων	11
β) Τρόποι και κανάλια επικοινωνίας	11
γ) Διάλογος και συλλογικότητα: αντίληψη και πρακτική	12
2.4. ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΘΕΙΣΣ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ	14
2.5. ΧΡΟΝΟΔΙΑΓΡΑΜΜΑ	16
3. ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	17
3.1. ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ.....	17
3.2. ΖΗΤΗΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΓΩΝΙΣΤΕΣ - ΕΦΟΔΙΑ - ΚΑΜΠΕΣ	18
α) Ανθρώπινες σχέσεις και εξουσία.....	18
β) Παιδικές χαρές - πάρκα - ελεύθεροι χώροι	19
γ) Δόμηση και δίκτυα (αποχέτευση - κυκλοφοριακό)	20
δ) Πράσινο, δάσος και πυρασφάλεια.....	20
ε) Απορρίματα και ανακύκλωση	21
3.3. ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ	22
4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	28
4.1. ΜΕΡΙΚΑ ΚΥΡΙΑΡΧΑ ΜΟΤΙΒΑ	28
α) Κάτοικοι και επαγγελματίες	28
β) Τοπικοί φορείς	28
γ) Τοπικοί παράγοντες και εξουσία	29
4.2. ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΕΥΡΗΜΑΤΩΝ	30
α) Το κυρίαρχο δίπολο	30
β) Ένα ενδιαφέρον τρίπτυχο	31
γ) Βαθύτερα εμπόδια	32
4.3. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑΣ	33
ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ	35

1. ΠΕΡΙΓΡΑΜΜΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

1.1. ΣΥΝΟΨΗ

Η Μη Κυβερνητική Οργάνωση EURONET, με την χρηματοδότηση του Υπουργείου Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας και σε συνεργασία με τον Δήμο Άνοιξης, τον Δήμο Αγίου Στεφάνου, την Κοινότητα Κρουονερίου και την Κοινωφελή Επιχείρηση Δ. Άνοιξης “Ο Πολίτης”, υλοποίησε το 2008 ένα πρόγραμμα Δημόσιας Διαβούλευσης των κατοίκων των τριών αυτών περιοχών της Αττικής.

Ο γενικός στόχος του προγράμματος Δημόσιας Διαβούλευσης ήταν η αποτύπωση των τρόπων αντίληψης και συμπεριφοράς των κατοίκων των τριών περιοχών και η ανάδειξη των βαθύτερων αξιών και κινήτρων τους στα θέματα που σχετίζονται με το Περιβάλλον και την Κοινωνική Συνοχή.

Το πρόγραμμα σχεδιάστηκε από μέλη της ΜΚΟ EURONET το 2007, σε συνεργασία με τις νεοεκλεγείσες τότε δημοτικές αρχές. Η “Δημόσια Διαβούλευση Πολιτών” είχε ως αντικείμενο θέματα που αναδείχθηκαν μέσα από συζήτηση με τις τοπικές δημοτικές αρχές, καθώς κρίθηκαν σημαντικά για την περαιτέρω ανάπτυξη των περιοχών αυτών και παραμένουν επί μακρόν δυσεπίλυτα, λόγω του πολύπλοκου χαρακτήρα τους. Τα θέματα αυτά ήταν:

1. Η δημιουργία συναντίληψης για την ανάδειξη και προστασία των δημόσιων και κοινόχρηστων χώρων της Άνοιξης,
2. Η περιβαλλοντική ενσυναίσθηση για την προστασία και την ανάδειξη του φυσικού πλούτου της περιοχής ‘Βρυσάκι’ στον Άγιο Στέφανο και
3. Η αντιμετώπιση των συνεπειών της αστικοποίησης και εισαγωγή νέων κυκλοφοριακών ρυθμίσεων στο Κρουονέρι.

Για την υλοποίηση των δράσεων του προγράμματος, που ξεκίνησε τον Φεβρουάριο του 2008 και διήρκεσε 10 και πλέον μήνες, απασχολήθηκαν μέλη και εξωτερικοί συνεργάτες της ΜΚΟ, άνεργοι νέοι, πτυχιούχοι ή εξειδικευμένοι στο αντικείμενό τους, καθώς και τοπικοί εθελοντές. Χρησιμοποιήθηκαν απλές και δημιουργικές τεχνικές, που στηρίζονται στη συλλογή και επεξεργασία αφηγήσεων και στην διοργάνωση ανοικτών εκδηλώσεων και βιωματικών εργαστηρίων.

Το αυθεντικό και αλογόκριτο υλικό του προγράμματος, που περιλαμβάνει περίπου 250 ιστορίες (διατίθενται σε ειδικό έντυπο τόμο και σε CD), τα υλικά του workshop (διατίθενται σε ηλεκτρονική μορφή) και το ‘ημερολόγιο καταστρώματος’ του έργου, υπήρξε η βάση της παρούσας έκθεσης απολογισμού.

1.2. ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΝΑΦΟΡΑΣ

Την περασμένη 20ετία, λόγω της πληθυσμιακής διόγκωσης των μεγαλουπόλεων, παρατηρήθηκε έντονο κύμα φυγής προς τα προάστια. Πολλοί συμπολίτες μας αναζητώντας καλύτερες συνθήκες ζωής, αποφάσισαν να μετακομίσουν μακριά από το κέντρο και να δημιουργήσουν στα προάστια μια νέα εστία για τους ίδιους και τα παιδιά τους.

Η μαζική και έντονη ζήτηση οικοπέδων στις περιοχές που βρίσκονται στις παρυφές της Αθήνας οδήγησε στην κατακόρυφη αύξηση της αξίας της γης και στην ραγδαία οικοδόμηση. Οι ελεύθεροι χώροι και το πράσινο που άλλοτε περίσσευαν, δημιουργώντας την αίσθηση της ποιότητας ζωής, περιορίστηκαν σημαντικά. Η αγορά και οι υποδομές (οδικές αρτηρίες, συγκοινωνίες, ύδρευση, αποχέτευση κλπ), που άλλοτε κάλυπταν τις βασικές ανάγκες, δεν επαρκούσαν πια για τους περισσότερους και πιο απαιτητικούς κατοίκους. Το κυκλοφοριακό και η στάθμευση αποτελούσαν πλέον κι εδώ πρόβλημα.

Οι ραγδαίες αυτές αλλαγές δεν επηρέασαν μόνο την εξωτερική εικόνα του τόπου, αλλά και την εσωτερική συνοχή του. Η απουσία μιας κοινής ταυτότητας οδήγησε στην δημιουργία ‘πλευρών’ στο εσωτερικό των κοινοτήτων αυτών, όπου κάθε μια είχε διαφορετικές ή συγκρουόμενες οπτικές και επιδιώξεις. Έτσι, ενώ επιφανειακά όλοι μιλούσαν για κοινό μέλλον, συναίνεση και ανάπτυξη, στη πράξη άρχισαν να διαμορφώνονται πολωτικές καταστάσεις κάτω από ένα πέπλο συμβατικότητας.

Οι τοπικές αρχές, στην προσπάθειά τους να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα υποδομών και καθημερινότητας, δρομολόγησαν παρεμβάσεις που βασίζονταν στο προεκλογικό τους πρόγραμμα και υποστηρίζονταν από προτάσεις εξωτερικών μελετητών. Καθώς όμως τέτοιες οι παρεμβάσεις συνήθως παραγνωρίζουν τις ιδιαίτερες πτυχές της τοπικής κοινωνίας, ιδίως εκείνες τις εύθραυστες ισορροπίες που διαμορφώνουν τον κοινωνικό ιστό, δεν κατάφεραν να συνθέσουν τις αντικρουόμενες οπτικές της τοπικής κοινωνίας σε βιώσιμες λύσεις.

Έτσι οι περισσότερες παρεμβάσεις, στην καλύτερη περίπτωση δεν πετύχαιναν να κινητοποιήσουν τον πληθυσμό για να συμμετάσχει στις σχεδιαζόμενες δράσεις, ενώ στην χειρότερη προσέκρουαν στην καχυποψία των άλλων πλευρών που παρέμεναν επικριτικές. Τότε, όπως άλλωστε συνηθίζεται και σε εθνικό επίπεδο, οι δημοτικές αρχές προσέφευγαν στην *επιβολή* της πολιτικής τους, κάτι όμως που όχι μόνο δεν γινόταν αποδεκτό, αλλά δημιουργούσε και νέες αντιστάσεις στις επιδιωκόμενες αλλαγές.

Με τον τρόπο αυτό, το πρόβλημα δεν επιλυόταν, απλά μεταφερόταν στο μέλλον και στις επόμενες γενιές και αυτό το επαναλαμβανόμενο σε πολλές τοπικές κοινωνίες μοτίβο δεν οδηγούσε πουθενά, απλώς ροκάνιζε τον χρόνο και τις ανοχές.

1.3. ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΚΑΙ ΣΚΟΠΙΜΟΤΗΤΑ

Η αντιμετώπιση των πολύπλοκων προβλημάτων δεν είναι θέμα ούτε διανοητικής ικανότητας, ούτε ιεραρχικής ισχύος. Εξαρτάται από την ικανότητα των ανθρώπων να συζητούν, να σκέπτονται και να δρουν από κοινού. Αλλιώς τα προβλήματα αυτά εξελίσσονται σε αγκάθια, που είτε θεριεύουν, είτε ξεριζώνονται με την βία - μόνο που μια τέτοια “λύση” δεν διαρκεί για πολύ.

Η εμπειρία μας δείχνει ότι στα σύνθετα προβλήματα δεν υπάρχουν προφανείς “λύσεις”, απλές στη διατύπωση και εύκολες στην εφαρμογή τους. Οι μόνες πραγματικές και βιώσιμες λύσεις είναι αυτές που περνούν μέσα από τη συμμετοχή των ίδιων των ενδιαφερομένων, που έχουν και λόγο και ευθύνη να συνθέσουν τις πολλές και διαφορετικές οπτικές τους, τις πολλές και συγκρουόμενες επιθυμίες τους.

Πώς όμως μπορούμε να γνωρίσουμε τις βαθύτερες αντιλήψεις των “άλλων”; Κάτι τέτοιο δεν γίνεται με αναλύσεις κι επιχειρηματολογίες, γιατί αυτές θέτουν τη μια πλευρά σε ισχύ και την άλλη σε απολογία κι έτσι η δεύτερη γρήγορα παύει να ακούει, γιατί απλά δεν εισακούεται. Για να καταλάβεις τον άλλο χρειάζεται να μάθεις περισσότερο γι αυτόν, να του δώσεις χρόνο να στα πει και προπαντός να κάνεις χώρο (μέσα στο μυαλό σου) για να τα βάλεις. Κι αυτό γίνεται εύκολα μέσα από την επαφή με ιστορίες που κουβεντιάζονται στο σπίτι, στην εργασία, στη γειτονιά, στους δρόμους και τις πλατείες.

Καθώς οι άνθρωποι εξιστορούν στιγμές από το περιβάλλον τους, εκφράζουν τις βαθύτερες πεποιθήσεις και τις αξίες τους μέσα από χαρακτήρες, που βαθμιαία γίνονται όλο και πιο ακραίοι, έως ότου καθένας να αναπαριστά μια πλευρά της συλλογικής τους κουλτούρας τους, που «κανονικά» μπορεί να παρέμενε αθέατη. Το σύνολο των ιστοριών αυτών και των χαρακτήρων τους προσφέρει ένα πολύτιμο σετ βαθύτερων πολιτισμικών δεικτών. Έτσι, οι διηγήσεις είναι ο πιο κοινός και εύκολος τρόπος να προσεγγίσουμε τα συλλογικά μοτίβα ομάδων, κοινωνιών ή και εθνών. Η γλώσσα τους δεν απαντά σε ερωτήσεις, αλλά κάνει συνδέσεις και παρουσιάζει σύνθετες καταστάσεις με τρόπο απλό, σαφή και ευκολομνημόνευτο.

Με τον τρόπο αυτό οι ιστορίες αφενός αποτυπώνουν την συλλογική κουλτούρα ενός κοινωνικού οργανισμού, δηλαδή τις αξίες, τις πεποιθήσεις και τις πρακτικές του και αφετέρου μας πληροφορούν για τους πολλούς και διαφορετικούς τρόπους, με τους οποίους οι άνθρωποι ερμηνεύουν την πραγματικότητα και αντιδρούν στις αλλαγές, που αντιλαμβάνονται ότι τους βοηθούν ή τους απειλούν. Μόνο η κατανόηση αυτών των πτυχών μπορεί να επιτρέψει στους policy planners και τους decision makers να ενσωματώσουν τη διαφορετικότητα και πολυπλοκότητα της κοινωνίας στον όποιο αναπτυξιακό σχεδιασμό τους, καθιστώντας τον βιώσιμο και αποτελεσματικό.

1.4. ΘΕΜΑΤΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ

Όπως προαναφέρθηκε, ο γενικός στόχος του προγράμματος ήταν η αποτύπωση των τρόπων αντίληψης και συμπεριφοράς των κατοίκων των τριών περιοχών και η ανάδειξη των βαθύτερων αξιών και κινήτρων τους στα θέματα που σχετίζονται με το Περιβάλλον και την Κοινωνική Συνοχή.

Οι επιμέρους στόχοι του ήταν:

- Η ανάπτυξη κοινού νοήματος και κοινής γλώσσας, ώστε να διευκολυνθεί η επικοινωνία ανάμεσα στους εμπλεκόμενους φορείς και πολίτες,
- Η ενίσχυση της περιβαλλοντικής συνείδησης και της συμμετοχικής κουλτούρας στους κατοίκους αλλά και τις αρχές των τοπικών κοινωνιών
- Η καλλιέργεια του εδάφους για μια νέα, πιο ανοικτή, πρακτική σχεδιασμού και εφαρμογής αναπτυξιακών στρατηγικών και πρωτοβουλιών.

Με βάση τη φιλοσοφία του προγράμματος, η επιτυχία των παραπάνω στόχων συνδέθηκε με:

- την έκφραση πολλαπλών οπτικών και ερμηνειών γύρω από κρίσιμα ζητήματα, που επιτρέπει την αίσθηση συμμετοχής όχι μόνο των φορέων αλλά και όλων των πολιτών στην τελική σύνθεση-λύση και
- την αξιοποίηση της υπάρχουσας αλλά διαφεύγουσας συλλογικής εμπειρίας και τοπικής γνώσης.

Η θεματολογία των τριών επιμέρους διαβουλεύσεων ήταν η εξής:

4. Δημιουργία συναντίληψης για την ανάδειξη και προστασία των δημόσιων και κοινόχρηστων χώρων της Άνοιξης
5. Περιβαλλοντική ενσυναίσθηση για την προστασία και την ανάδειξη του φυσικού πλούτου της περιοχής 'Βρυσάκι' στον Άγιο Στέφανο
6. Αντιμετώπιση των συνεπειών της αστικοποίησης και εισαγωγή νέων κυκλοφοριακών ρυθμίσεων στο Κρουονέρι

1.5. ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Στην Ομάδα Έργου του προγράμματος συμμετείχαν τα κάτωθι μέλη και συνεργάτες της ΜΚΟ:

- Στέφανος Μιχιώτης, MSc μηχανικός διοίκησης, επιστημονικός υπεύθυνος
- Δημήτρης Δημητριάδης, MSc εκπαιδευτής ενηλίκων, facilitator
- Φίλιππος Κελεμένης, μαθηματικός, σύμβουλος σχεδίασης έργων
- Πελαγία Παπάζογλου, μαθηματικός, υπεύθυνη οικονομικής διαχείρισης
- Χριστίνα Μπάρζα, φιλόλογος, υπεύθυνη οργάνωσης και επικοινωνίας
- Θοδωρής Σπύρος, MSc ανθρωπολόγος, υπεύθυνος συνεντεύξεων
- Νίκος Φασόλας, υπεύθυνος προβολής και πληροφοριακής υποστήριξης

Στη υλοποίηση του προγράμματος συνεργάστηκαν και οι εξής φορείς:

- Tetras, Σύμβουλοι μεταφοράς τεχνογνωσίας
- Artius, Εταιρεία multimedia εφαρμογών
- Net Media, Διαφημιστική εταιρεία
- Κοινωφελής Επιχείρηση Δ. Άνοιξης “Ο Πολίτης”.

2. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ

2.1. ΓΕΝΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Οι ενημερωτικές καμπάνιες κι οι δράσεις διάδοσης μιας φιλικής προς το περιβάλλον κουλτούρας στοχεύουν συνήθως, σε επίπεδο προθέσεων τουλάχιστον, σε ολόκληρο τον πληθυσμό της χώρας. Όμως, με εξαίρεση συγκεκριμένα ακροατήρια, όπως είναι οι μαθητές και οι ήδη ευαισθητοποιημένοι πολίτες, η διείσδυσή τους στον ευρύτερο ενήλικο πληθυσμό φαίνεται μάλλον περιορισμένη. Η εκτίμηση αυτή επαληθεύεται από την μικρή ποσότητα ανακυκλούμενων υλικών ανά κάτοικο, το περιορισμένο ποσοστό χρήσης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και προπαντός από την μόλυνση των υδάτινων πόρων, την συνεχιζόμενη καταστροφή του δασικού πλούτου κλπ.

Η δυσκολία διείσδυσης τέτοιων μηνυμάτων φαίνεται να σχετίζεται κυρίως με την ισχύ των συνηθειών και των αντιλήψεων που οι άνθρωποι έχουν διαμορφώσει κατά την διάρκεια της ζωής τους, αλλά και με την επαναληψιμότητα των προφάσεων που οι ίδιοι επικαλούνται όταν πρέπει να δικαιολογήσουν (εκ των υστέρων) την στάση τους. Οι συνηθείες λειτουργούν σαν ροπές δράσης, οι δε δικαιολογίες σαν άμυνα απέναντι στην επίκριση που ασκούν οι περισσότερες καμπάνιες ευαισθητοποίησης. (Έχοντας χαρακτήρα έντονα ‘διδακτικό’ και προπαγανδιστικό, δαιμονοποιούν τους *κακούς του σήμερα* και αναζητούν τους *ήρωες του αύριο*.)

Τους περιορισμούς αυτούς καλείται να θεραπεύσει η *δημόσια διαβούλευση*, με την ανοικτή διατύπωση και καταγραφή διαφορετικών απόψεων. Όμως, η προσέγγιση που ακολουθείται συνήθως αφενός δεν προσθέτει *ουσιωδώς* νέες πληροφορίες (αλλά απλώς αναπαράγει τις υπάρχουσες θέσεις και αντιθέσεις, αποδεδειγμένα μη-λειτουργικές) και αφετέρου δεν αντιμετωπίζει το έλλειμμα συνείδησης (κοινωνικής, περιβαλλοντικής, κλπ). Έτσι, δεν βοηθά στην *αλλαγή οπτικής* και στάσης του “μέσου” ανθρώπου, ο οποίος συνεχίζει να παλεύει για το παρόν, αντιλαμβανόμενος το μέλλον σαν κάτι ακόμη μακρυνό και αβέβαιο. Πιο συγκεκριμένα:

- Όταν η διαβούλευση διεξάγεται μεταξύ “θεσμικών φορέων” (ικανών για lobbying αλλά όχι για ουσιαστική *επιρροή* στο κοινό) στηρίζεται στην επιχειρηματολογία (που είναι εποικοδομητική *μόνον* όταν οι αντιλήψεις συγκλίνουν) και στην άσκηση διαπραγματευτικής ισχύος (σε μια λογική συμβιβασμού). Απουσιάζει όμως η ικανότητα δημιουργικής σύνθεσης - υπέρβασης προς κάτι νέο.
- Όταν διεξάγεται διαδικτυακά, καταγράφει μόνο τις απόψεις όσων συνηθίζουν, μπορούν ή επιλέγουν να εκφράσουν τις απόψεις και (σπανιότερα) τις προτάσεις τους. Αυτές, οι άλλοι εμπλεκόμενοι μάλλον τις κρίνουν παρά τις στοχάζονται κι έτσι αδυνατούν να αντιληφθούν την αφετηρία, τις πτυχές (και άρα την ισχύ) μιας διαφορετικής οπτικής ή ιεράρχησης.
- Σε κάθε όμως περίπτωση, αδυνατεί να αποτυπώσει τις αντιλήψεις (και επομένως την στάση) όλων εκείνων που μένουν σιωπηλοί από επιλογή (δεν μετέχουν), από ανάγκη (δεν προλαβαίνουν ή δεν μπορούν) ή από υπολογισμό (κάνουν αλλιώς, όπως πάντοτε, και μάλιστα μακριά από την δημοσιότητα).

Αυτό ακριβώς είναι που διαφεύγει από το επιστημονικό υπόβαθρο της “κλασικής” διαβούλευσης. Είναι οι αστάθμητοι παράγοντες που καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό την στάση των ανθρώπων και επηρεάζουν την έκβαση μιας παρέμβασης. Αν και άρρητοι, υπονοούμενοι και αμφίσημοι, είναι και υπαρκτοί και πανίσχυροι. Τέτοιου είδους πληροφορίες, που συνήθως αποτυπώνονται στις καθημερινές συζητήσεις των ανθρώπων, λείπουν από όσους σχεδιάζουν σενάρια και παρεμβάσεις. Αυτά τα *συμφραζόμενα* είναι που τελικά διαμορφώνουν το πλαίσιο μιας παρέμβασης. **Γνωρίζοντας τα συμφραζόμενα και τα υπονοούμενα, είναι σε θέση κανείς να αντιληφθεί τι είναι ώριμο και εφικτό και τι όχι.**

Πώς λοιπόν μπορεί να γεμίσει αυτό το έλλειμμα; Πώς μπορούν οι πρωταγωνιστές μιας αλλαγής να δουν και να αποτιμήσουν αυτούς τους κρίσιμους παράγοντες, ώστε να διευκολύνουν το σύστημα να κινηθεί, χωρίς όμως να ενεργοποιήσουν τα αρνητικά αντανακλαστικά (την συλλογική *Σκιά*) του;

Σε διεθνές επίπεδο, η προσοχή έχει πια στραφεί στην αποτύπωση των ανθρώπινων μοτίβων, που βοηθούν την κατανόηση της ευρύτερης εικόνας και στην δημιουργία στόχων και μηνυμάτων, ικανών να αγγίξουν τους ανθρώπους και στην καρδιά και στο μυαλό, ώστε να προχωρήσουν στις απαραίτητες προσωπικές αλλαγές.

Μερικές από τις καινοτομικές τεχνικές, που επί μία περίπου δεκαετία εφαρμόζονται με επιτυχία για την κατανόηση και αντιμετώπιση πολύπλοκων προβλημάτων, στηρίζονται στην **συλλογή και επεξεργασία αφηγήσεων** γύρω από ένα κεντρικό ζήτημα (εδώ το *πριβάλλον*), από τις οποίες μπορούν να εντοπισθούν:

- α) τα βαθύτερα χαρακτηριστικά της ομάδας - στόχου,
- β) πτυχές προβλημάτων, που αν και συνήθως αποσιωπούνται είναι καθοριστικές,
- γ) λέξεις και φράσεις με νόημα, που λειτουργούν σαν κλειδιά για τις πόρτες της συνείδησης.

2.2. ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Για την υλοποίηση του έργου χρησιμοποιήθηκαν απλές, ευχάριστες και δημιουργικές τεχνικές, που στηρίζονται στη συλλογή και επεξεργασία διηγήσεων και τη διοργάνωση ανοικτών εκδηλώσεων και βιωματικών εργαστηρίων.

Αρχικά συζητήσαμε με άτομα από αντιπροσωπευτικές ομάδες πληθυσμού, προκειμένου να καταγράψουμε θέματα που υπάρχουν ή υποβόσκουν γύρω ή κάτω από το αντικείμενο της Διαβούλευσης στη κάθε περιοχή και να αποτυπώσουμε χαρακτηριστικές λέξεις και έννοιες - κλειδιά.

Στη συνέχεια οργανώθηκαν ανοικτές συγκέντρωσεις, όπου προσκλήθηκαν οι κάτοικοι και φορείς των περιοχών, προκειμένου να ενημερωθούν και να συμμετάσχουν ενεργά στο πρόγραμμα. Κατόπιν, συλλέχθηκε από αντιπροσωπευτικές ομάδες πληθυσμού πρωτογενές υλικό που είχε την μορφή αφηγήσεων, εικόνων κλπ και ήταν σχετικό με την θεματολογία. Οι τρόποι συλλογής του υλικού αυτού εξαρτήθηκαν από τις ιδιαιτερότητες της κάθε ομάδας και περιέλαβαν κύκλους αφηγήσεων, εμβόλιμες συζητήσεις σε άλλα τοπικά δρώμενα και εκθέσεις κλπ.

Η αρχική σχεδίαση των ομάδων πληθυσμού για τη συλλογή αφηγήσεων περιέλαβε τις κάτωθι κατηγορίες, από τις οποίες σχεδόν όλες αντιπροσωπεύθηκαν τελικά:

- έμπορους και επαγγελματίες
- υπαλλήλους δημοσίου/ιδιωτικού
- εκπαιδευτικούς
- άτυπα εργαζόμενους
- επιστήμονες
- καλλιτέχνες
- συγγραφείς
- οδηγούς ταξί / σχολικών
- φορείς και συλλόγους της περιοχής
- νοικοκυρές
- συνταξιούχους
- οικιακές βοηθούς
- νέους-νέες σπουδαστές ή άνεργους
- μαθητές
- κλήρο και
- οικονομικούς μετανάστες.

Το πρωτογενές αυτό υλικό απομαγνητοφωνήθηκε, καταγράφηκε, αναρτήθηκε στο διαδίκτυο και ομαδοποιήθηκε με βάση λέξεις - κλειδιά και θεματικές περιοχές. Στην επόμενη φάση, τέθηκε υπόψη των πολιτών σε ανοικτές και διαρκείς εκθέσεις με ελεύθερη είσοδο και πολύ χαλαρό πρόγραμμα εκδηλώσεων. Ο στόχος ήταν οι προσερχόμενοι να έρθουν σε επαφή μέσω των διηγήσεων αυτών με τις διαφορετικές απόψεις και οπτικές (που ούτως ή άλλως υπάρχουν στις κοινωνίες αυτές) και έτσι να κάνουν νόημα με εύκολο και αποτελεσματικό τρόπο.

Ακολούθως, στη διάρκεια ενός βιωματικού εργαστηρίου (workshop), οι κάτοικοι συμμετείχαν στην επεξεργασία του μη-δομημένου αυτού υλικού, με σκοπό την διαμόρφωση μιας κοινά αποδεκτής γλώσσας, την εξαγωγή των βαθύτερων χαρακτηριστικών των διηγήσεων και τον προσδιορισμό των κοινά αποδεκτών προτεραιοτήτων, που όλα μαζί μπορούν να αποτελέσουν αργότερα τη βάση για τη διαμόρφωση συλλογικών και βιώσιμων σεναρίων ανάπτυξης. Τα αποτελέσματα του έργου προβλήθηκαν ανάμεσα στις κοινότητες, με διάφορους τρόπους.

2.3. ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ

Κρίνεται επίσης σημαντικό να αναφερθούμε σε μερικές από τις δυσκολίες που αντιμετωπίστηκαν κατά την διάρκεια του προγράμματος και οι οποίες αφορούν:

- την στάση των τοπικών αρχών και συντελεστών απέναντι στο πρόγραμμα,
- τους τρόπους και τα κανάλια επικοινωνίας με τους κατοίκους της περιοχής και
- την έλλειψη εμπειρίας διαλόγου στη συλλογική μας κουλτούρα.

α) Η στάση των τοπικών παραγόντων

Τόσο οι δημοτικές αρχές, οι οποίες είχαν δεσμευθεί να συνδράμουν το πρόγραμμα, όσο και οι λοιπές δημοτικές παρατάξεις και οι τοπικοί φορείς, που τους ζητήθηκε η συμμετοχή στο πρόγραμμα, τήρησαν διαφοροποιημένη στάση, το γενικό μοτίβο της οποίας είχε ως εξής:

- Όλες οι δημοτικές αρχές ήταν αρχικά θετικά διακείμενες ως προς στους στόχους του προγράμματος. Η στάση όμως αυτή διαφοροποιήθηκε στην εξέλιξη, καθώς κάποιες εξ αυτών φάνηκε ότι δεν είχαν κατανοήσει την γενική μεθοδολογία της διαβούλευσης ή δεν είχαν πειστεί για την αποτελεσματικότητά της και επομένως δεν την εμπιστεύονταν (a priori).
- Αντιθέτως, οι αντιπολιτευόμενες δημοτικές παρατάξεις, αν και εν γένει φάνηκαν να δυσπιστούν για τις προθέσεις και την σκοπιμότητα του προγράμματος, είχαν σταθερή στάση. Έτσι, στις δράσεις του προγράμματος συμμετείχαν όλες σχεδόν από την Άνοιξη, μία από το Κρυονέρι, αλλά καμία από τον Άγ. Στέφανο.
- Οι τοπικοί φορείς ακολούθησαν το μοτίβο των τοπικών δημοτικών αρχών: στην Άνοιξη υπήρξε καλή συμμετοχή, στο Κρυονέρι μικρότερη και στον Άγ. Στέφανο ελάχιστη.

Η διαφοροποίηση αυτή δυσκόλεψε την κατά τόπους εξέλιξη του προγράμματος (καθώς η πρόσβαση στους κατοίκους είχε αρχικά επιλεγεί να περάσει μέσα από τις δημοτικές παρατάξεις), όχι όμως και την συνολική του έκβαση, καθώς στη πορεία επιστρατεύθηκαν εναλλακτικοί τρόποι (όπως περιγράφονται παρακάτω), το δε υλικό που συνελέγη ήταν τελικά σε μεγάλο βαθμό ομοιόμορφο.

β) Τρόποι και κανάλια επικοινωνίας

Ένα σοβαρότερο πρόβλημα (που διαπιστώθηκε στην πορεία και συνδεόταν με την αρχική επιλογή πρόσβασης στους τοπικούς πληθυσμούς μέσω τοπικών παραγόντων) αφορούσε την δυσκολία πρόσβασης στις “βουβές φωνές” της κάθε κοινότητας, δηλαδή σε εκείνα τα άτομα που, για λόγους απογοήτευσης, αδυναμίας ή αδιαφορίας, ιδιωτεύουν και απέχουν από κάθε διαδικασία συμμετοχής στα κοινά.

Συγκεκριμένα, από τις πρώτες συνεντεύξεις έγινε αντιληπτό ότι όσοι συμμετείχαν στο πρόγραμμα είχαν όλοι (παρά τις όποιες διαφοροποιήσεις τους) κάτι κοινό: εξέφραζαν αυτούς που συνήθως αποκαλούμε “ενεργούς πολίτες”. Η έλλειψη αυτή επιβεβαιώθηκε στις ενημερωτικές συναντήσεις που έγιναν σε κάθε περιοχή, όπου όσοι παραβρέθηκαν ήταν λίγο πολύ οι ίδιοι που, όντας σε κάποια επαφή με τις τοπικές παρατάξεις, έχουν μια δημόσια παρουσία.

Τα ερωτήματα λοιπόν που προέκυψαν ήταν: Πού είναι οι “άφωνοι πολίτες”; Γιατί δεν συμμετέχουν σε μια προσπάθεια που απευθύνεται κυρίως στους ίδιους και που θέλει να τους δώσει φωνή; Πώς θα τους προσεγγίσουμε και θα τους πείσουμε να μιλήσουν;

Έτσι, προχωρήσαμε στην αναζήτηση νέων καναλιών επαφής με τους κατοίκους και νέων τρόπων επικοινωνίας του προγράμματος στις τοπικές κοινωνίες. Αποφασίσαμε αρχικά να ενεργοποιήσουμε άλλους συλλογικούς φορείς και θεσμούς, όπως τοπικούς εξωραϊστικούς, επαγγελματικούς ή πολιτιστικούς συλλόγους. Όμως και εκεί το αποτέλεσμα ήταν παρόμοιο, γεγονός που μας οδήγησε να ενεργοποιήσουμε άλλα κανάλια προς έναν πιο διαφοροποιημένο πληθυσμό, όπως:

- Την εκπαιδευτική κοινότητα (γονείς, εκπαιδευτικοί, μαθητές), την ενημέρωση και συμμετοχή της οποίας θέσαμε ως στόχο, που επιτεύχθηκε σε μεγάλο βαθμό στην Άνοιξη και σε μικρότερο στο Κρουνέρι. Έτσι τελικά συγκεντρώθηκαν πολλές ζωγραφιές μαθητών δημοτικού και νηπιαγωγείου από σχολικούς διαγωνισμούς κι εκθέσεις με θέμα την πόλη τους και το περιβάλλον.
- Τον χώρο της καλλιτεχνικής έκφρασης (δημιουργοί, επισκέπτες εκδηλώσεων), πραγματοποιώντας κύκλους αφηγήσεων και συνεντεύξεις στα πλαίσια εκθέσεων ζωγραφικής (στον Άγιο Στέφανο) και γλυπτικής (στην Άνοιξη) με θέμα και πάλι την πόλη και το περιβάλλον. Έτσι μας δόθηκε η δυνατότητα να συλλέξουμε στοχευμένο αφηγηματικό υλικό.
- Τα άτυπα δίκτυα (διαπροσωπικές σχέσεις και επαφές μέσω τρίτων με κατοίκους της περιοχής), ελπίζοντας πως έτσι θα ανακαλύπταμε τους “άφωνους πολίτες”. Αυτό λειτούργησε σε κάποιο βαθμό, κυρίως όμως στην Άνοιξη.

Παρότι η αντιπροσωπευτικότητα του πρωτογενούς υλικού κρίνεται ικανοποιητική, η συμμετοχή στο τελικό εργαστήριο παρουσίασε σχετική ανισορροπία, καθώς τελικά εκεί προσήλθαν κυρίως εκπρόσωποι τοπικών παραγόντων και “ενεργοί πολίτες”. Η αδυναμία αυτή οφείλεται στο στενό χρονικό περιθώριο εντός του οποίου έπρεπε να ολοκληρωθεί το πρόγραμμα (για διαχειριστικούς λόγους) και στην περιορισμένη δημοσιοποίηση της τελευταίας του φάσης. Όμως, τόσο το πρωτογενές υλικό, όσο και τα υλικά του εργαστηρίου, μπορούν να αποτελέσουν την βάση για την επανάληψη και επέκταση τέτοιων δρώμενων, ειδικά μετά την γενική πολύ θετική απήχηση που είχε στους συμμετέχοντες.

γ) Διάλογος και συλλογικότητα: αντίληψη και πρακτική

Υπάρχει μια γενικευμένη στρεβλή αντίληψη ότι διάλογος είναι η αντι-παράθεση επιχειρημάτων, δηλαδή ο αντί-λογος ή debate. Αυτή η αντίληψη εμποδίζει σχεδόν πάντα την εποικοδομητική και δημιουργική κριτική (παρά μόνο όταν προϋπάρχει σύμπτωση πεποιθήσεων) και κατευθύνει την πρακτική εκδοχή του διαλόγου σε παράλληλους μονολόγους (ενίοτε αυτιστικούς) που αδυνατούν να συνθέσουν κάτι νέο. Έτσι, ο διάλογος εκλαμβάνεται ως ευκαιρία κατάθεσης προσωπικών απόψεων, συχνά και καταγγελιών, που βρίσκουν ελάχιστες άλλες διεξόδους να ειπωθούν δημοσίως, όχι όμως και να ακουστούν κατ’ ανάγκη. Αυτή η συλλογική πρακτική οδηγεί σε ένα φαύλο κύκλο με δύο αλληλοτροφοδοτούμενες μορφές: “όταν δεν ακούγομαι, παύω να ακούω” και “όταν πάψω να ακούω, παύω και να ακούγομαι”.

Το γενικό αυτό μοτίβο εμφανίσθηκε και στην διάρκεια της Δημόσιας Διαβούλευσης, τόσο στην φάση των συνεντεύξεων και αφηγήσεων, όσο και κατά την διάρκεια του workshop. Στην πρώτη φάση πολλοί συμμετέχοντες είχαν χαρακτηριστική αδυναμία να αφηγηθούν απλές ιστορίες, εμφανίζοντας παράλληλα έντονη τάση να εκφέρουν απόψεις, θεμελιωμένες στις προσωπικές τους πεποιθήσεις ή/και στερεότυπα. Συχνά μάλιστα, οι αφηγήσεις τους ήταν θραύσματα ιστοριών ανακατευμένων με απόψεις. Ως συνέπεια δεν υπήρχε μεγάλη ανοχή στην αντίθετη άποψη και κάποιοι δεν είχαν την υπομονή να ακούσουν μέχρι τέλους την αφήγηση ενός άλλου, ειδικά αν αυτή ήταν άποψη και όχι ιστορία. Έτσι, αρκετές φορές τέθηκε σε δοκιμασία (και μία φορά ακυρώθηκε) η βασική αρχή του κύκλου αφηγήσεων που είναι η ικανότητα (και πειθαρχία) των συμμετεχόντων να ακούν.

Μια άλλη στέβλωση των συμμετοχικών διαδικασιών παρουσιάσθηκε στο workshop, όπου εν γένει κάποιοι συμμετέχοντες διαθέτουν ισχυρή προσωπικότητα και κάποιοι άλλοι διατηρούν χαμηλό προφίλ. Παρατηρήθηκε λοιπόν η (αναμενόμενη) τάση των πρώτων να επηρεάσουν τα συμπεράσματα της ομάδας τους, αλλά και να υπερβούν την αρμοδιότητα που τους ανετέθη για την παρουσίασή τους, καθώς επεκτάθηκαν σε προσωπικές εμπειρίες και ιδέες. Αυτό οδήγησε, αλλά και λειτούργησε ως άλλοθι για κάποια άλλα άτομα, που δεν έδειχναν ενδιαφέρον ή πίστη στην διαδικασία, να εκχωρήσουν στους πρώτους την πλήρη πρωτοβουλία, γεγονός που οδηγεί σε κίνδυνο μη έκφρασης όλων των βαθύτερων φωνών σε μια ομάδα.

2.4. ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΘΕΙΣΣ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ

Κατά την διάρκεια του προγράμματος πραγματοποιήθηκαν οι εξής ενέργειες:

1. Ενημέρωση με προσωπικές επικοινωνίες, συσκέψεις και συναντήσεις με:
 - Δημοτικές αρχές - εκπροσώπους δημοτικών παρατάξεων
 - Εκπροσώπους εκπαιδευτικής κοινότητας
 - Εκπροσώπους συλλογικών φορέων και λοιπούς τοπικούς παράγοντες
2. Δημιουργία & αποστολή δελτίων τύπου σε τοπικές - αθηναϊκές εφημερίδες για:
 - Ενημέρωση πληθυσμού περιοχής για το πρόγραμμα
 - Αναζήτηση προσωπικού
 - Διενέργεια ενημερωτικών εκδηλώσεων
3. Επιλογή και πρόσληψη προσωπικού και συνεργατών μεταξύ των αιτηθέντων σε:
 - Υπηρεσίες του ΟΑΕΔ
 - Δημοτικά γραφεία απασχόλησης
 - Γραφεία και website της ΜΚΟ
4. Αγορά και εγκατάσταση εξοπλισμού
 - Έπιπλα γραφείου
 - Ηλεκτρονικοί υπολογιστές και εκτυπωτές (2)
 - Εξοπλισμός παρουσιάσεων
 - Ψηφιακά κασετόφωνα ηχογραφήσεων
5. Προετοιμασία φυσικού έργου
 - Σχεδίαση μεθόδων-εργαλείων -τεχνικών υλοποίησης έργου
 - Εκπαίδευση προσωπικού και συνεργατών σ' αυτές
 - Χρονοδιάγραμμα εργασιών
6. Δημιουργία και διάθεση ενημερωτικού υλικού, αφισών και προσκλήσεων για τις εκδηλώσεις μέσω :
 - Δήμων, τοπικών φορέων & οργανώσεων
 - Ανακοινώσεων σε τοπικές εφημερίδες
7. Σχεδίαση και διενέργεια 31 συνεντεύξεων - πιλότων από διαφορετικές ομάδες πληθυσμού στις τρεις περιοχές
 - 12 συνεντεύξεις στην Άνοιξη
 - 10 συνεντεύξεις στον Αγ. Στέφανο
 - 9 συνεντεύξεις στο Κρυονέρι
8. Δημιουργία ιστοτόπου (blog) και αρχικές εργασίες προβολής των δράσεων:
 - Σχεδίαση, δημιουργία και εκπαίδευση στη χρήση του blog
 - Καταχώρηση ενημερωτικού υλικού και προσκλήσεων για τις δράσεις
9. Προετοιμασία και διενέργεια 3 ανοικτών ενημερωτικών εκδηλώσεων:
 - 27 Μαρτίου 2008, αίθουσα εκδηλώσεων Λύκειου Άνοιξης
 - 3 Απριλίου 2008, Πολιτιστικό Κέντρο Κρυονερίου
 - 15 Απριλίου 2008, Πνευματικό Πολιτιστικό Κέντρο Αγ. Στεφάνου

10. Ενημέρωση εκπαιδευτικών κοινοτήτων (μόνο στην Άνοιξη)
 - Ενημέρωση μαθητών ,καθηγητών και συλλόγων γονέων και κηδεμόνων όλων των εκπαιδευτικών βαθμίδων (περί τα 700 άτομα)
11. Επεξεργασία υλικού συνεντεύξεων για την ανάδειξη των κοινών προβλημάτων
12. Προετοιμασία, οργάνωση και διενέργεια κύκλων αφηγήσεων
 - Έγιναν 14 κύκλοι αφηγήσεων στις περιοχές του προγράμματος, όπου συμμετείχαν από 6 έως 24 άτομα στο καθένα
13. Ηχογράφηση - Βιντεοσκόπηση - απομαγνητοφώνηση των κύκλων αφηγήσεων
14. Συλλογή μαθητικών ζωγραφιών με θέμα τη γειτονιά και το περιβάλλον από:
 - το Δημοτικό Σχολείο και τα Νηπιαγωγεία της Άνοιξης
15. Επεξεργασία αφηγηματικού και φωτογραφικού υλικού
16. Ενημέρωση του ιστοχώρου (blog) του προγράμματος
 - Ανάρτηση αφηγήσεων των κατοίκων που συμμετείχαν στο πρόγραμμα
 - Εργασίες ταξινόμησης και συντήρησης υλικού
17. Οργάνωση ψηφιακών αρχείων από φωτογραφίες και βίντεο από τις δράσεις του έργου και δημιουργία έντυπων και ψηφιακών οδηγιών
18. Προετοιμασία, προβολή και υλοποίηση ανοικτών εκθέσεων
 - Δημιουργία και διάθεση αφισών και προσκλήσεων
 - Επιλογή και ταξινόμηση υλικού για εκθέσεις
 - Πραγματοποίηση 4 ανοικτών εκθέσεων με αφηγηματικό υλικό και ζωγραφιές μαθητών:
 - 17-20 Οκτωβρίου 2008 στο Πνευματικό Κέντρο Κρυονερίου,
 - 20-23 Οκτωβρίου 2008 στην αίθουσα Δημοτ. Συμβουλίου Άνοιξης,
 - 27-31 Οκτωβρίου στο Λύκειο Άνοιξης και
 - 30-31 Οκτωβρίου 2008 στο Πνευματικό Κέντρο Αγ. Στεφάνου.
19. Προετοιμασία και πραγματοποίηση του βιωματικού εργαστηρίου (workshop) με την συμμετοχή κατοίκων της Άνοιξης, του Αγίου Στεφάνου και του Κρυονερίου.
 - Δημιουργία και διάθεση αφισών και προσκλήσεων
 - Τηλεφωνικές επικοινωνίες με συμμετέχοντες
 - Προετοιμασία σεμιναρίου (έντυπα - παρουσίαση - υλικά - catering κλπ)
 - Διενέργεια (15 Νοεμβρίου 2008, γραφεία ΚΕΔΑ “Ο Πολίτης”)
 - Βιντεοσκόπηση
20. Διαχείριση έργου
 - Συμπλήρωση εντύπων παρακολούθησης
 - Είσπραξη 2 δόσεων (εκκρεμεί η αποπληρωμή)
 - Εξόφληση προσωπικού και προμηθευτών
 - Έκθεση απολογισμού - Δημιουργία φακέλου έργου και παραδοτέων

2.5. ΧΡΟΝΟΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

A/A	Ενέργειες	Α΄	Β΄	Γ΄	Δ΄
1	Ενημερωτικές συναντήσεις με φορείς				
2	Προβολή δράσεων σε τοπικό τύπο				
3	Πρόσληψη προσωπικού				
4	Αγορά υποδομών				
5	Προετοιμασία προγράμματος				
6	Ενημερωτικό υλικό (δημιουργία - διάθεση)				
7	Αρχικές συνεντεύξεις - πιλότοι				
8	Ιστότοπος (δημιουργία - ενημέρωση)				
9	Ανοικτές ενημερωτικές εκδηλώσεις				
10	Επεξεργασία υλικού συνεντεύξεων				
11	Ενημέρωση εκπαιδευτικής κοινότητας				
12	Κύκλοι αφηγήσεων				
13	Ηχογράφηση - Βιντεοσκόπηση				
14	Μαθητικές ζωγραφιές				
15	Επεξεργασία συλλεγέντος υλικού				
16	Ενημέρωση blog				
17	Οργάνωση ψηφιακών αρχείων				
18	Προετοιμασία-προβολή- διενέργεια εκθέσεων				
19	Προετοιμασία-προβολή- διενέργεια σεμιναρίων				
20	Διαχείριση έργου				

3. ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

3.1. ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

Από τις αφηγήσεις που συλλέξαμε και επεξεργαστήκαμε, προέκυψαν συνολικά **πάνω από 200 ιστορίες**, τις οποίες και ταξινομήσαμε κατά θεματικά πεδία και γεωγραφικές περιοχές και τις χαρακτηρίσαμε με λέξεις - κλειδιά. Εκτός από τις αφηγήσεις αυτές, υπήρξαν και **άλλες 50 περίπου**, οι οποίες δεν αναφέρονταν σε κάποιο συγκεκριμένο περιστατικό, παρά ήταν τοποθετήσεις των αφηγητών περί του “πώς πρέπει/έπρεπε να είναι τα πράγματα”, δηλαδή άμεσες καταγραφές των προσωπικών τους αντιλήψεων.

Οι ιστορίες αυτές, που αποτελούν αυθεντικό και αλογόκριτο υλικό, περιελήφθησαν σε ειδικό έντυπο τόμο και σε CD, δε είναι επίσης προσπελάσιμες στο ιστολόγιο <http://euronet-dialogos.blogspot.com/>. Οι 50 λέξεις-κλειδιά που χρησιμοποιήσαμε για τον χαρακτηρισμό των αφηγήσεων στο ιστολόγιο και ο αριθμός των ιστοριών που συσχετίστηκαν με αυτές έχουν ως εξής:

- αδιαφορία (25)
- αισθητική (19)
- αλληλεγγύη (12)
- αναδάσωση - δένδροφύτευση (3)
- ανακύκλωση (5)
- ανθρώπινες σχέσεις (99)
- απομόνωση (12)
- αρχές (41)
- αυτοκίνητα - κυκλοφοριακό (15)
- γάμος (10)
- γειτονιά (67)
- διάλογος (4)
- εγκληματικότητα (4)
- εθελοντισμός (6)
- εκπαίδευση - σχολεία (7)
- έλλειψη χρόνου (3)
- επικοινωνία (45)
- επιχειρηματικότητα (1)
- ευτυχία-όνειρο ζωής (4)
- ζώα (6)
- ισες εκαιρίες (1)
- ιστορία τόπου (8)
- κέντρο - απόκεντρο (23)
- κακός λύκος - γείτονας (21)
- κοινόχρηστες υποδομές (10)
- λύματα (12)
- νοοτροπία (8)
- νοσταλγία (11)
- ντόπιοι-ξένοι (25)
- οικογένεια (4)
- παιχνίδι (16)
- περιβαλλοντική συνείδηση (31)
- ποιότητα ζωής (41)
- πολιτισμός (12)
- πυροπροστασία (4)
- σκουπίδια - κάδοι (16)
- σχέδιο πόλης - δόμηση (21)
- σύλλογοι (9)
- υγεία (8)
- φασαρία (4)
- φυγή (2)
- φόβος (10)
- φύση (27)
- χρήματα - οικονομικές σχέσεις (22)

3.2. ΖΗΤΗΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΓΩΝΙΣΤΕΣ – ΕΦΟΔΙΑ – ΚΑΜΠΕΣ

Κατά τις διάφορες φάσεις της έρευνας (αρχικές συνεντεύξεις, κύκλοι αφηγήσεων, βιωματικό εργαστήριο) προέκυψαν ως ευρήματα ορισμένα ζητήματα που οι ίδιοι οι συμμετέχοντες ανέδειξαν ως *προβλήματα ή ζητούμενα*, οι εμπλεκόμενοι *πρωταγωνιστές τους*, καθώς και τα *εφόδια* και *σημεία καμπής* που θεωρούνται χρήσιμα και κρίσιμα για την εξέλιξη και έκβαση των ζητημάτων αυτών.

Γενική διαπίστωση είναι ότι τα σημαντικά προβλήματα της ευρύτερης περιοχής είναι αναντίρρητα και υπάρχει σύμπτωση απόψεων για τις αιτίες τους και για την ανάγκη άμεσης αντιμετώπισής τους. Παρουσιάστηκε όμως σημαντική διαφοροποίηση ως προς το “*τι πρέπει να γίνει, πώς και πότε*” (βλ. παρακάτω).

Επίσης, αξίζει να αναφερθεί ότι η στάση όσων έδωσαν συνέντευξη (κατά μόνας) ήταν περισσότερο ευθεία και ειλικρινής, αλλά ταυτοχρόνως και επικριτική - αφοριστική (για τους “άλλους”), σε σχέση με εκείνη όσων συμμετείχαν στις ομάδες του workshop. Εκεί επικράτησαν τα “πολιτικώς ορθώς” προσχήματα, παρουσιάστηκε σε αρκετές περιπτώσεις μια τάση γενίκευσης (πχ στους πρωταγωνιστές) και αδυναμία σαφούς προσδιορισμού των λύσεων (πχ των απαραίτητων εφοδίων και των σημείων καμπής).

Τα 5 *θεματικά πεδία* που προέκυψαν από τις φάσεις των συνεντεύξεων και των κύκλων αφηγήσεων και χρησιμοποιήθηκαν στο βιωματικό εργαστήριο ήταν:

- Ανθρώπινες σχέσεις
- Παιδικές χαρές - πάρκα - ελεύθεροι χώροι (οικιστικό περιβάλλον - 1)
- Δόμηση - αποχέτευση - κυκλοφοριακό (οικιστικό περιβάλλον - 2)
- Πράσινο - δάσος - πυρασφάλεια (φυσικό περιβάλλον - 1)
- Απορρίματα - ανακύκλωση (φυσικό περιβάλλον - 2)

Ας δούμε αναλυτικότερα και ταξινομημένα κατά θεματικό πεδίο:

- τα ζητήματα και προβλήματα που αναδείχθηκαν ως σημαντικά,
- οι ποικίλοι πρωταγωνιστές - εμπλεκόμενοι σε αυτά,
- τα εφόδια που κρίθηκαν χρήσιμα για την αντιμετώπισή τους και
- τα σημεία καμπής για την εξέλιξη και αντιμετώπισή τους.

a) Ανθρώπινες σχέσεις και εξουσία

Ζητήματα

- απώλεια γειτονιάς, απουσία κοινών ενδιαφερόντων
- απουσία ελεύθερου χρόνου, απόσταση κατοικίας - εργασίας,
- ατομικιστική κουλτούρα, τοίχοι περιφραξης - τείχη απομόνωσης
- εντοπιότητα και νεοπλουτισμός
- οργανωμένα συμφέροντα, δεσμοί και συμμαχίες, άνιση μεταχείριση
- ποιοτική και ποσοτική απαξίωση χώρων κοινής χρήσης και νεολαίας
- απουσία κέντρου πόλης και χώρων συνάντησης
- απουσία δημιουργικών δράσεων, ελλιπής ενημέρωση για συλλογικές δράσεις
- ελλιπής θεσμοθέτηση συμμετοχικής δημοκρατίας και λογοδοσίας

Πρωταγωνιστές

- πολίτες και κάτοικοι (ντόπιοι - ξένοι, εμείς - οι άλλοι κοκ)
- νέοι και παιδιά
- άτυπα και οργανωμένα δίκτυα
- σύλλογοι
- τοπική εξουσία και κράτος

Εφόδια - προτάσεις λύσεων

- ευαισθητοποιημένοι πολίτες
- εκδηλώσεις κατά γειτονιές
- προγράμματα - συζητήσεις
- προβολή κοινοχρ. χώρων
- πίνακες σε κεντρικά σημεία
- τοπικά συμβούλια νέων
- κοινές δράσεις - εμπειρίες
- συλλογικότητα

Σημεία καμπής

- Αστικοποίηση - διαφοροποίηση
- Επανα-δημιουργία αισθήματος κοινότητας

B) Παιδικές χαρές - πάρκα - ελεύθεροι χώροι

Ζητήματα

- αξιοποίηση ανεκμετάλλεπτων χώρων
- δημιουργία νέων πολυχώρων αναψυχής - πολιτιστικές εκδηλώσεις
- άθληση & ψυχαγωγία νεολαίας
- συντήρηση - φύλαξη - ασφάλεια υπαρχόντων χώρων
- ενημέρωση πολιτών για κοινόχρηστους χώρους

Πρωταγωνιστές

- γονείς - παιδιά
- εκπαιδευτικοί
- ηλικιωμένοι
- σύλλογοι - εθελοντές
- δήμος - καπη

Εφόδια - προτάσεις λύσεων

- διάλογος - ημερίδες ενημέρωσης
- οργάνωση σχετικής δημ. υπηρεσίας
- τεχνολογία
- εθελοντισμός
- πολιτιστικές εκδηλώσεις

Σημεία καμπής

- χωροταξικός σχεδιασμός, χρήσεις γης

γ) Δόμηση και δίκτυα (αποχέτευση - κυκλοφοριακό)

Ζητήματα

- έλλειψη σχεδίου πόλης (Άνοιξη - Αγ.Στέφανος)
- παράνομη δόμηση - υπερβάσεις
- ανυπαρξία πεζοδρομίων
- έλλειψη υποδομής ύδρευσης - αποχέτευσης
- έλλειψη σχεδιασμού κυκλοφοριακού
- έλλειψη δημ. συγκοινωνιών (Κρυονέρι)
- έλλειψη χώρων πάρκινγκ
- συμπεριφορά κατοίκων

Πρωταγωνιστές

- κεντρική εξουσία
- περιφερειακή εξουσία
- δημοτική αρχή
- κάτοικοι - πολίτες

Εφόδια - προτάσεις λύσεων

- μηχανισμός ελέγχου
- μηχανισμός κυρώσεων
- ενημέρωση υπηρεσιών & πολιτών
- ευαισθητοποίηση πολιτών & αρχών
- σχεδιασμός παρεμβάσεων

Σημεία καμπής

- σχέδιο πόλης
- Καποδίστριας 2
- αποφάσεις ΟΤΑ - κεντρικής εξουσίας
- κατασκευή δικτύων ύδρευσης & αποχέτευσης
- χρηματοδότηση έργων από ΕΣΠΑ

δ) Πράσινο, δάσος και πυρασφάλεια

Ζητήματα

- συντήρηση πρασίνου
- πυροπροστασία
- δράσεις δενδροφύτευσης
- καταπάτηση
- αποψίλωση
- τσιμεντοποίηση

Πρωταγωνιστές

- δήμος
- πολιτεία - πυροσβεστική
- τοπικοί φορείς - εκκλησία κλπ
- κάτοικοι - δημότες
- οικοπεδοφάγοι

Εφόδια - προτάσεις λύσεων

- κατάρτιση δασολογίου
- χρήση κτηματολογίου
- τεχνολογικός εξοπλισμός
- συμμετοχή κατοίκων & φορέων
- προσβασιμότητα περιοχών
- προγραμματισμός δράσεων
- ‘σεβασμός σ’ αυτό που βρήκαμε’

Σημεία καμπής

- ενημέρωση για συμμετοχή - συνέργεια
- ευαισθητοποίηση πολιτών & φορέων

ε) Απορρίματα και ανακύκλωση

Ζητήματα

- μείωση απορριμάτων
- διαχωρισμός απορριμάτων (ανακύκλωση - οικ.κομποστοποίηση - ταφή)

Πρωταγωνιστές

- πολίτες
- πολιτεία
- επιχειρήσεις

Εφόδια - προτάσεις λύσεων

- αγορά κάδων (όλων των ειδών)
- ενημέρωση - ευαισθητοποίηση
- προβολή πρωτοβουλιών
- προγραμματισμός - συνέχεια δράσεων

Σημεία καμπής

- καθιέρωση ατομικών κάδων
- διαδημοτική συνεργασία

3.3. ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ

Κατά την διάρκεια του βιωματικού workshop προέκυψαν και ορισμένα (συλλογικά) ευρήματα, που αφορούν τους τρόπους, με τους οποίους οι ίδιοι οι συμμετέχοντες πιστεύουν ότι πρέπει να αντιμετωπισθούν αφενός τα προβλήματα της περιοχής και αφετέρου οι πρωταγωνιστές τους.

Οι τρόποι αυτοί ταξινομήθηκαν ως ακολούθως σε 9 κατηγορίες (5 περιοχές και 4 συνδυασμούς αυτών), ανάλογα με την απάντηση στο ερώτημα: “αυτό που χειιάζεται είναι”

- A ... απλώς να εφαρμοσθούν οι υπάρχοντες νόμοι (η αλήθεια/λύση είναι μία και γνωστή σε όλους)
- B ... οι ειδικοί να φτιάξουν νέους θεσμούς και νόμους (η αλήθεια είναι μεν μία αλλά άγνωστη στους πολλούς - η λύση πρέπει να δοθεί από τους ειδικούς)
- Γ ... ν’ ακουσθεί η φωνή μας και να μετάσχουμε στην λύση (υπάρχουν πολλές αλήθειες - η λύση είμαστε εμείς όλοι)
- Δ ... κάποιος να βάλει τάξη σ’ αυτό το χάος (δεν υπάρχει καμία αλήθεια - η λύση πρέπει να δοθεί από κάποιον-αν ηγέτη)
- Χ ... τίποτε απ’ αυτά / όλα αυτά / δεν ξέρω / δεν με ενδιαφέρει (γκρίζα ζώνη - αποφυγή ή μη ωριμότητα αντιμετώπισης)
- ΑΒ συνδυασμός εφαρμογής και βελτίωσης του υπάρχοντος συστήματος
- ΒΓ συνδυασμός δημόσιου διαλόγου και προτάσεων ειδικών
- ΓΔ παρέμβαση ηγέτη με βάση το κοινό αίσθημα
- ΔΑ παρέμβαση ηγέτη για επίλυση ζητήματος ή σταθεροποίηση συστήματος.

Στον επόμενο πίνακα παρουσιάζονται χαρακτηριστικές φράσεις που επελέγησαν ως έχουσες ιδιαίτερο νόημα για τους συμμετέχοντες και ο τρόπος που προτάθηκε για την αντιμετώπισή τους.

Καθώς κάθε μία από τις πέντε ομάδες του workshop είχε ως αντικείμενο διαφορετικό θεματικό πεδίο, οι φράσεις με νόημα που εμφανίζονται πάνω από μία φορές αποκτούν ιδιαίτερη βαρύτητα. Πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι, εξαιτίας της προαναφερθείσας ανισοβαρούς σύνθεσης του ακροατηρίου του workshop σε σχέση με τους αφηγητές, ενδέχεται τα ευρήματα του πίνακα αυτού να πρέπει ίσως να επαληθευθούν και από άλλο workshop.

α/α	Φράσεις με νόημα που επελέγησαν	Πλήθος αναφορ.	Τρόποι αντιμετώπισης								
			Α	Β	Γ	Δ	Χ	ΑΒ	ΒΓ	ΓΔ	ΔΑ
Ι	ΑΝΘΡΩΠΙΝΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ	47	3	2	29	1	7	1	4	0	0
1	ανταγωνισμος	4		✓	✓✓✓						
2	γειτονας βοηθος	3			✓✓✓						
3	το τηλεφωνο του γειτονα	2			✓✓						
4	ενα πιατο φαι απο το γειτονα	1			✓						
5	καλωσορισμα στη γειτονια	1			✓						
6	γειτονας κακος λυκος	1			✓						
7	κλειδωμενες αυλες	3			✓✓		✓				
8	μαντροτοιχοι	1					✓				
9	μαντρες με καγκελα	1			✓						
10	διακρισεις ντόπιων-ξενων	3			✓✓✓						
11	χωριστες ομαδες	1			✓						
12	κοινη ταυτοτητα	2			✓				✓		
13	κανει πως δεν καταλαβαινει	3	✓		✓✓						
14	ελα μωρε, τι ασχολεισαι;	2			✓✓						
15	μερτικο σε κοινα εξοδα	2			✓		✓				
16	πληθυσμιακη εκρηξη	2				✓			✓		
17	παλια γειτονια	2			✓				✓		
18	παλιες μονοκατοικιες	1			✓						
19	προσωπικο συμφερον	1			✓						
20	κουτσομπολιο	1			✓						
21	αισθημα εισβολης	1					✓				
22	νεοπλουτοι	1					✓				
23	μην μ' ενοχλειτε	1			✓						
24	θελω την ησυχια μου	1					✓				
25	κοιταζω το σπιτι μου	1					✓				
26	κλεισμενοι στο καβουκι	1							✓		
27	κλεφτες στο σπιτι	1	✓								
28	ελλειψη χρονου	1						✓			
29	ωρες κοινης ησυχιας	1	✓								
30	εργασιακο αγχος	1		✓							

- Α η αλήθεια/λύση είναι μία και γνωστή σε όλους και απλώς να εφαρμοσθούν οι νόμοι
 Β η αλήθεια/λύση είναι μεν μία αλλά άγνωστη στους πολλούς -πρέπει να δοθεί από τους ειδικούς
 Γ υπάρχουν πολλές αλήθειες - η λύση είμαστε εμείς όλοι
 Δ δεν υπάρχει καμία αλήθεια - η λύση πρέπει να δοθεί από κάποιον-αν που θα βάλει τάξη σ' αυτό το χάος
 Χ γκρίζα ζώνη - αποφυγή ή μη ωριμότητα αντιμετώπισης
 ΑΒ συνδυασμός εφαρμογής και βελτίωσης του υπάρχοντος συστήματος
 ΒΓ συνδυασμός δημόσιου διαλόγου και προτάσεων ειδικών
 ΓΔ παρέμβαση ηγέτη με βάση το κοινό αίσθημα
 ΔΑ παρέμβαση ηγέτη για επίλυση ζητήματος ή σταθεροποίηση συστήματος.

αα	Φράσεις με νόημα	Πλήθος	A	B	Γ	Δ	X	AB	BΓ	ΓΔ	ΔΑ
II	ΚΡΑΤΟΣ - ΑΡΧΕΣ - ΣΥΛΛΟΓΟΙ	36	7	3	13	6	0	0	3	3	1
1	δημοσια διαβουλευση	5	✓		✓✓						
2	φωναζω την αστυνομια	3			✓					✓	✓
3	καταγγελια στο υγειονομικο	2	✓		✓						
4	αστυνομια - υγειονομικο	1	✓								
5	νομαρχια	3		✓		✓✓					
6	τοπικοι αρχοντες	3		✓		✓✓					
7	εξωραιοτικοι συλλογοι	3			✓				✓	✓	
8	γνωση προβληματων γειτονιας	3	✓		✓					✓	
9	πολιτιστικες δραστηριοτητες	3			✓				✓✓		
10	κεντρικο κρατος	2				✓✓					
11	εφαρμοφη νομου	1	✓								
12	εισφορα σε γη	1	✓								
13	εισφορα σε χρημα	1		✓							
14	τοπικοι συλλογοι	2			✓✓						
15	ανιδιοτελεια σε συλλογους	1			✓						
16	αλληλοϋποστηριξη συλλογων	1			✓						
17	σωστη λειτουργια συλλογων	1	✓								

αα	Φράσεις με νόημα	Πλήθος	A	B	Γ	Δ	X	AB	BΓ	ΓΔ	ΔΑ
III	ΚΑΘΑΡΙΟΤΗΤΑ - ΑΝΑΚΥΚΛΩΣΗ	27	10	4	3	3	0	3	0	3	2
1	περιφρουρηση δημ.υγειας	3	✓					✓			✓
2	καθαριότητα δημ. κωρων	2	✓✓								
3	σκουπιδια στο ρεμα	3	✓			✓					✓
4	χυμενα κατω σκουπιδια	3	✓							✓✓	
5	κανονισμος για σκουπιδια	2		✓				✓			
6	αυστηροι νομοι για σκουπιδια	1		✓						✓	
7	προστιμα για σκουπιδια	1	✓								
8	καθαρισμος καδων	3	✓✓		✓						
9	καδοι γειτονιας	2	✓		✓						
10	ατομικοι καδοι	2			✓			✓			
11	σκουπιδια απο αλλη γειτονια	1				✓					
12	σκουπιδια στην ανακυκλωση	1		✓							
13	καθιερωση ανακυκλωσης	1		✓							
14	οδοκαθαριστες	1	✓								
15	βρωμια	1				✓					

- A η αλήθεια/λύση είναι μία και γνωστή σε όλους και απλώς να εφαρμοσθούν οι νόμοι
 B η αλήθεια/λύση είναι μεν μία αλλά άγνωστη στους πολλούς -πρέπει να δοθεί από τους ειδικούς
 Γ υπάρχουν πολλές αλήθειες - η λύση είμαστε εμείς όλοι
 Δ δεν υπάρχει καμία αλήθεια - η λύση πρέπει να δοθεί από κάποιον-αν που θα βάλει τάξη σ' αυτό το χάος
 X γκρίζα ζώνη - αποφυγή ή μη ωριμότητα αντιμετώπισης
 AB συνδυασμός εφαρμογής και βελτίωσης του υπάρχοντος συστήματος
 BΓ συνδυασμός δημόσιου διαλόγου και προτάσεων ειδικών
 ΓΔ παρέμβαση ηγέτη με βάση το κοινό αίσθημα
 ΔΑ παρέμβαση ηγέτη για επίλυση ζητήματος ή σταθεροποίηση συστήματος.

αα	Φράσεις με νόημα	Πλήθος	A	B	Γ	Δ	Χ	ΑΒ	ΒΓ	ΓΔ	ΔΑ
IV	ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΚΟ	19	2	4	4	6	2	1	0	0	0
1	παρακαρυσμα σε πεζοδρομιο	4	✓		✓✓	✓					
2	παρανομο παρακαρυσμα	1					✓				
3	διπλοπαρκαρυσμα	1				✓					
4	σβησιμο κλησης	1	✓								
5	με τ αμαξι στο περιπτερο	1			✓						
6	πολεοδομια	2		✓		✓					
7	σχέδιο πόλης	1						✓			
8	χωροταξικος σχεδιασμος	1		✓							
9	δημοσιες συγκοινωνιες	2		✓	✓						
10	μποτιλιαρισμα	2				✓✓					
11	στενοι δρομοι	1				✓					
12	στενα πεζοδρομια	1		✓							
13	παρακωρηση προτεραιοτητας	1					✓				

αα	Φράσεις με νόημα	Πλήθος	A	B	Γ	Δ	Χ	ΑΒ	ΒΓ	ΓΔ	ΔΑ
V	ΠΡΑΣΙΝΟ - ΔΑΣΟΣ	15	3	0	9	1	0	0	2	0	0
1	εθελοντικη πυρασφαλεια	3			✓✓✓						
2	δενδροφυτευσεις	2			✓				✓		
3	δενδροφυτευση ενηλικων	2			✓				✓		
4	δενδροφυτευση μαθητων	1			✓✓						
5	καταπρασινη περιοχη	1	✓								
6	συλλογη κηπαιων	1	✓								
7	καθαρισμος δεντρων	1				✓					
8	αποψιλωση	1			✓						
9	μεζονετες με κηπο	1							✓		
10	το σπιτι μας ειναι ωραιο	1			✓						
11	κηπος με λουλουδια	1	✓								

- A η αλήθεια/λύση είναι μία και γνωστή σε όλους και απλώς να εφαρμοστούν οι νόμοι
B η αλήθεια/λύση είναι μεν μία αλλά άγνωστη στους πολλούς -πρέπει να δοθεί από τους ειδικούς
Γ υπάρχουν πολλές αλήθειες - η λύση είμαστε εμείς όλοι
Δ δεν υπάρχει καμία αλήθεια - η λύση πρέπει να δοθεί από κάποιον-αν που θα βάλει τάξη σ' αυτό το χάος
Χ γκρίζα ζώνη - αποφυγή ή μη ωριμότητα αντιμετώπισης
ΑΒ συνδυασμός εφαρμογής και βελτίωσης του υπάρχοντος συστήματος
ΒΓ συνδυασμός δημόσιου διαλόγου και προτάσεων ειδικών
ΓΔ παρέμβαση ηγέτη με βάση το κοινό αίσθημα
ΔΑ παρέμβαση ηγέτη για επίλυση ζητήματος ή σταθεροποίηση συστήματος.

αα	Φράσεις με νόημα	Πλήθος	A	B	Γ	Δ	X	AB	BΓ	ΓΔ	ΔΑ
VI	ΚΟΙΝΟΧΡΗΣΤΟΙ ΧΩΡΟΙ	13	2	1	6	1	1	0	2	0	0
1	φυλαξη κοιν. κωρων	2	✓						✓		
2	παιδικες χαρες	2			✓				✓		
3	παιδικοι σταθμοι	1			✓						
4	κωροι αθλησης	2			✓	✓					
5	κωροι περιπατου	1			✓						
6	γυμναστικη γυναικων	1			✓						
7	καθαρισμος κενων οικοπεδων	1	✓								
8	απεριποιητοι κωροι	1					✓				
9	Προδιαγραφ. κοινοchr. κωρων	1		✓							
10	ασχημες / καθολου ταμπελες	1			✓						
VII	ΚΑΤΑΠΑΤΗΣΕΙΣ	9	3	0	1	2	0	0	1	0	2
1	μπαζωμα ρεματος	3	✓						✓		✓
2	υπερβαση δομησης	2	✓✓								
3	οικοπεδοφαγοι	2				✓					✓
4	σαβουρα σ' αδεια ξενα οικοπεδα	1						✓			
5	κοψιμο δεντρων	1			✓						
6	μεσιτες	1				✓					

αα	Φράσεις με νόημα	Πλήθος	A	B	Γ	Δ	X	AB	BΓ	ΓΔ	ΔΑ
VIII	ΥΔΡΕΥΣΗ - ΑΠΟΧΕΤΕΥΣΗ	7	2	1	0	2	1	0	1	0	0
1	ελεγχος ρυπανσης-αποβλητων	2	✓✓								
2	επαγγελματικα λυματα	1							✓		
3	φρεατιο ομβριων υδατων	2		✓			✓				
4	δικτυο αποχετευσης	1				✓					
5	δικτυο υδρευσης	1				✓					

αα	Φράσεις με νόημα	Πλήθος	A	B	Γ	Δ	X	AB	BΓ	ΓΔ	ΔΑ
IX	ΔΙΑΦΟΡΑ	8	0	1	1	3	1	0	1	1	0
1	ρατσισμος για αλλοδαπους	2			✓				✓		
2	ζωα στους δρομους	2		✓						✓	
3	πληθωρα μαγαζιων	1				✓					
4	συμφεροντα υψηλης τασης	1				✓					
5	πυλωνες υψηλης τασης	1				✓					
6	οι εποχες του χρονου	1					✓				

- A η αλήθεια/λύση είναι μία και γνωστή σε όλους και απλώς να εφαρμοσθούν οι νόμοι
- B η αλήθεια/λύση είναι μεν μία αλλά άγνωστη στους πολλούς -πρέπει να δοθεί από τους ειδικούς
- Γ υπάρχουν πολλές αλήθειες - η λύση είμαστε εμείς όλοι
- Δ δεν υπάρχει καμία αλήθεια - η λύση πρέπει να δοθεί από κάποιον-αν που θα βάλει τάξη σ' αυτό το χάος
- X γκρίζα ζώνη - αποφυγή ή μη ωριμότητα αντιμετώπισης
- AB συνδυασμός εφαρμογής και βελτίωσης του υπάρχοντος συστήματος
- BΓ συνδυασμός δημόσιου διαλόγου και προτάσεων ειδικών
- ΓΔ παρέμβαση ηγέτη με βάση το κοινό αίσθημα
- ΔΑ παρέμβαση ηγέτη για επίλυση ζητήματος ή σταθεροποίηση συστήματος.

Οι παραπάνω επιλογές των συμμετεχόντων παρουσιάζονται συγκεντρωτικά στον επόμενο πίνακα, όπου καταγράφεται η κατανομή τους κατά θεματική κατηγορία και κατά τρόπο (προτεινόμενης) αντιμετώπισης.

αα	Κατηγορίες	Πλήθος	A	B	Γ	Δ	Χ	ΑΒ	ΒΓ	ΓΔ	ΔΑ	%
I	Ανθρωπινες Σχέσεις	47	3	2	29	1	7	1	4	0	0	26%
II	Κρατος - Αρχες - Συλλογοι	36	7	3	13	6	0	0	3	3	1	20%
III	Καθαριότητα-Ανακυκλωση	27	10	4	3	3	0	3	0	3	2	15%
IV	Κυκλοφοριακο	19	2	4	4	6	2	1	0	0	0	10%
V	Πρασino - Δασος	15	3	0	9	1	0	0	2	0	0	8%
VI	Κοινοχρηστοι Χωροι	13	2	1	6	1	1	0	2	0	0	7%
VII	Καταπατησεις	9	3	0	1	2	0	0	1	0	2	5%
VIII	Υδρευση - Αποχετευση	7	2	1	0	2	1	0	1	0	0	4%
IX	Διαφορα	8	0	1	1	3	1	0	1	1	0	4%
ΣΥΝΟΛΟ		181	32	16	66	25	12	5	14	7	5	
		%	18%	9%	36%	14%	7%	3%	8%	4%	3%	

- A η αλήθεια/λύση είναι μία και γνωστή σε όλους και απλώς να εφαρμοσθούν οι νόμοι
- B η αλήθεια/λύση είναι μεν μία αλλά άγνωστη στους πολλούς -πρέπει να δοθεί από τους ειδικούς
- Γ υπάρχουν πολλές αλήθειες - η λύση είμαστε εμείς όλοι
- Δ δεν υπάρχει καμία αλήθεια - η λύση πρέπει να δοθεί από κάποιον-αν που θα βάλει τάξη σ' αυτό το χάος
- Χ γκρίζα ζώνη - αποφυγή ή μη ωριμότητα αντιμετώπισης
- ΑΒ συνδυασμός εφαρμογής και βελτίωσης του υπάρχοντος συστήματος
- ΒΓ συνδυασμός δημόσιου διαλόγου και προτάσεων ειδικών
- ΓΔ παρέμβαση ηγέτη με βάση το κοινό αίσθημα
- ΔΑ παρέμβαση ηγέτη για επίλυση ζητήματος ή σταθεροποίηση συστήματος.

Γίνεται προφανές ότι σχεδόν τα μισά από τα ζητήματα που αναγνωρίζονται ως προβλήματα από τους κατοίκους σχετίζονται με τις σχέσεις των ανθρώπων μεταξύ τους και με τις αρχές (κεντρική - τοπικές).

Είναι επίσης εμφανές ότι η κατηγορία του άτυπου και πολύπλοκου είναι εκείνη που φαίνεται να δημιουργεί νόημα καλύτερα και περισσότερο (δηλαδή να προκρίνεται ως τρόπος αντιμετώπισης) σε ζητήματα που σχετίζονται με τις ανθρώπινες σχέσεις και τις σχέσεις με την εξουσία, καθώς και σε εκείνα που σχετίζονται με την φύση (δάσος - πράσινο) και τους κοινόχρηστους χώρους.

Από την άλλη, ζητήματα όπως εκείνα που σχετίζονται με την καθαριότητα, αλλά και τις καταπατήσεις, είναι προτιμητέο να αντιμετωπίζονται με εφαρμογή των νόμων, οι οποίοι εκτιμώνται ως επαρκείς, ενώ η αντίληψη περί του κυκλοφοριακού ζητήματος, αν και πολύπλευρη, προκρίνει μάλλον την 'μεσιανική' λύση.

Τέλος, αθροίζοντας την συχνότητα των συνολικών επιλογών του άτυπου-πολύπλοκου τρόπου (Γ) και των 'συνοριακών' επιλογών (ΒΓ, ΓΔ) προκύπτει ότι οι συμμετέχοντες στο εργαστήριο θεωρούν κατά 48% ότι τα ζητήματα μπορούν να λυθούν με διάλογο και συμμετοχή.

4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

4.1. ΜΕΡΙΚΑ ΚΥΡΙΑΡΧΑ ΜΟΤΙΒΑ

Ας δούμε μερικά από τα κυρίαρχα μοτίβα που αναδύθηκαν κατά τη διάρκεια της διαβούλευσης και που χαρακτηρίζουν μεικούς από τους βασικούς πρωταγωνιστές των τοπικών κοινωνιών, όπως είναι οι τοπικοί παράγοντες (ηγέτες και στελέχη των δημοτικών παρατάξεων), οι τοπικοί φορείς και σύλλογοι και οι ίδιοι οι κάτοικοι και επαγγελματίες της περιοχής¹.

α) Κάτοικοι και επαγγελματίες

Οι κάτοικοι και οι επαγγελματίες των περιοχών αυτών διακρίνονται από έντονο ανταγωνισμό και υποφέρουν σημαντικά από έλλειψη χρόνου. Αν και ενοχλούνται από κακές ή άσχημες πτυχές της καθημερινότητάς τους, δεν συνειδητοποιούν ότι αυτό τους αφορά προσωπικά. Έτσι, παρότι δυσφορούν πολύ εύκολα για την συμπεριφορά των γειτόνων ή την έλλειψη πρωτοβουλιών από τις αρχές, σπανίως προβαίνουν σε κάτι παραπάνω από μια ‘γκρίνια’, που τις περισσότερες φορές μένει σε στενό κύκλο. Προτιμώντας λοιπόν να μην χαλάσουν τις (ανύπαρκτες) σχέσεις τους με τους ‘άλλους’, με τους οποίους απλώς συμβιώνουν πίσω από κλειστές αυλές και ψηλούς τοίχους, και να μην ξοδέψουν τον (επίσης ανύπαρκτο) ελεύθερο χρόνο τους, μένουν τις περισσότερες φορές απαθείς, διατηρώντας τα προσωπικά τους στερεότυπα και προκαταλήψεις, και αναθέτουν σχεδόν τα πάντα στους θεσμικούς εκπροσώπους, από τους οποίους αναμένουν τα πάντα. Πρόκειται δηλαδή για την γνωστή καρικατούρα του διαχειριστή πολυκατοικίας, που κανείς δεν θέλει να αναλάβει τον ρόλο, αλλά όλοι έχουν παράπονα απ’ αυτόν-ην.

β) Τοπικοί φορείς

Από την άλλη, οι τοπικοί φορείς βλέπουν την επιρροή τους στις τοπικές κοινωνίες να μειώνεται βαθμιαία, αντιμετωπίζοντας σημαντική δυσκολία κινητοποίησης των μελών τους και ακόμη μεγαλύτερη προσεταιρισμού νέων και παραπονούνται διαρκώς για την ‘αδιάφορη και αμέτοχη κοινωνία’. Επιπλέον, χρησιμοποιώντας τις συνήθειες πρακτικές ανεύρεσης χρηματοδότησης της δραστηριότητάς τους (lobbying με την τοπική ή κεντρική εξουσία) δημιουργούν σχέσεις και εξάρτησης, που μετατρέπονται σε σχέσεις αντιπαράθεσης (“λύσεις εδώ και τώρα”) όταν συμβεί πολιτική αλλαγή. Αυτός όμως ο αυτο-περιορισμός τους σε ρόλο διεκδικητικό και διαχειριστικό, ναρκοθετεί τον συμμετοχικό τους χαρακτήρα, καθώς οι κάτοικοι απευθύνονται σ’ αυτούς σχεδόν μόνον όταν νοιώθουν ότι έχουν κάτι να κερδίσουν και μάλιστα με το ελάχιστο δυνατό κόστος. Έτσι τελικά μετατρέπονται σε σφραγίδες, που έχουν κάποια αξία κυρίως για τον κομιστή τους.

¹ Δεν εξετάζονται οι διοικητικοί μηχανισμοί των δήμων, καθώς οι αναφορές που έγιναν σ’ αυτούς κατά την διάρκεια της διαβούλευσης ήταν ελάχιστες ή επουσιώδεις. Αυτό όμως δεν διαγράφει τον ρόλο που έχουν στην διαμόρφωση της όλης κατάστασης, όπως άλλωστε προκύπτει από επόμενη έρευνα στην ίδια περιοχή.

γ) Τοπικοί παράγοντες και εξουσία

Τέλος, οι τοπικοί παράγοντες, ευρισκόμενοι στη θέση είτε της δημοτικής αρχής είτε της αντιπολίτευσης, συνήθως δημιουργούν και προβάλλουν ένα όραμα που κατά βάση απεικονίζει το προσωπικό τους σύστημα αντιλήψεων. Αν και αυτό είναι φυσικό, τους εμποδίζει να εκτιμήσουν ορθά την ωριμότητα του πληθυσμού και του διοικητικού μηχανισμού σε σχέση με τις αλλαγές που επιδιώκουν και προωθούν. Έτσι συχνά προσπαθούν να επιβάλλουν στους “άλλους” την άποψη και το όραμά τους, μέσω μιας στείρας αντιπαράθεσης επιχειρημάτων, εντολών ή κατηγοριών. Δυσκολευόμενοι μάλιστα να κατανοήσουν τους παράγοντες που διαμορφώνουν τις βαθύτερες ανάγκες και την στάση των κατοίκων, αποτυγχάνουν να τους κινητοποιήσουν για συμμετοχή. Περαιτέρω, αδυνατώντας να δουν τον δικό τους ρόλο στην στάση των πολιτικών τους αντιπάλων, αποτυγχάνουν να συνθέσουν μια κοινή στρατηγική. Έτσι, καταλήγουν στην επαλήθευση του συνηθισμένου μοτίβου: ανάδειξη στην εξουσία (μέσω δικτύων οικογενειακής ή ιδεολογικής συγγένειας) - διαχείριση της εξουσίας (αποφυγή πολιτικού και κοινωνικού ρίσκου) - επανεκλογή (μέσω χρήσης των δομών της εξουσίας).

4.2. ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΕΥΡΗΜΑΤΩΝ

Από διάφορες φάσεις της έρευνας (συνεντεύξεις, αφηγήσεις, βιωματικό εργαστήριο) προέκυψαν αρκετά ευρήματα, από τα οποία άλλα αφορούσαν την ίδια την περιοχή και άλλα την μεθοδολογία της έρευνας. Παρακάτω θα σχολιάσουμε συνοπτικά τρία εξ αυτών, που θεωρούμε ως τα πλέον ενδιαφέροντα και σημαντικά για την περιοχή:

- α) ένα κυρίαρχο δίπολο (“ντόπιοι-ξένοι”), που αποτελεί την σημαντικότερη ίσως πρόκληση που καλούνται να διαχειρισθούν οι τοπικοί συντελεστές,
- β) ένα ενδιαφέρον τρίπτυχο (“ιδιωτικό-δημόσιο-κοινόχρηστο”) που αναδύθηκε στη διάρκεια της έρευνας και που η κατανόησή του ίσως ενισχύσει την ικανότητα αντιμετώπισης των προκλήσεων και
- γ) ορισμένες βαθύτερες συλλογικές πεποιθήσεις, που λειτουργούν ανασταλτικά σε τέτοιες πρωτοβουλίες διαλόγου

α) Το κυρίαρχο δίπολο

Όπως προαναφέρθηκε, οι ραγδαίες αλλαγές που συνέβησαν την τελευταία 20ετία στις περιοχές αυτές δεν επηρέασαν μόνο την εξωτερική εικόνα του τόπου αλλά και την εσωτερική συνοχή του. Όπως όμως μοιραία συμβαίνει σε τέτοιες περιπτώσεις, οι νέοι κάτοικοι φέρνουν συνήθως μαζί τους συνήθειες της πόλης απ’ όπου προσπαθούν να ξεφύγουν (πχ γρήγορους ρυθμούς, τείχη αποξένωσης, υπερβολική δόμηση κλπ) και συχνά θεωρούν τον παραδοσιακό τρόπο των παλαιότερων ως υπεύθυνο για το επίπεδο και τον αργό ρυθμό ανάπτυξης της περιοχής. Αντίστροφα, οι παλιοί (αν και συμμετοχοί ή και επωφελούμενοι από την αλλαγή, ως πωλητές γης) θεωρούν τους πρώτους ως κύριους υπεύθυνους των αρνητικών συνεπειών στον συλλογικό τρόπο ζωής. Έτσι, καθώς ο παλιός εξοχικός-παραδοσιακός χαρακτήρας του τόπου βαθμιαία μετατρέπεται σε προαστιακό, άρχισε να δημιουργείται ένα βαθύ χάσμα μεταξύ των “ντόπιων” και των “ξένων” ή “φερτών”.

Φυσικά το παράδειγμα αυτό δεν είναι ούτε απόλυτο ούτε μοναδικό, είναι όμως πολύ χαρακτηριστικό του πώς μια σημαντική αλλαγή σε μια κοινότητα (πχ η αστικοποίηση) δημιουργεί *πλευρές* με διαφορετικές οπτικές και επιδιώξεις. Η κάθε μια πλευρά διατυπώνει μονομερείς προτάσεις, που συχνά υπονοούν αρνητικές κρίσεις για την άλλη και η αναπαραγωγή τέτοιων πρακτικών οδηγεί τελικά σε προκαταλήψεις. Αποτέλεσμα όμως των αμοιβαίων προκαταλήψεων είναι η διάσπαση του κοινωνικού ιστού, η πόλωση και η απουσία μιας κοινής τοπικής ταυτότητας, αποδεκτής από όλους τους κατοίκους. Και αυτό συμβαίνει γιατί στο πλαίσιο των συνθηκών και σχέσεων που διαμορφώνονται, οι παλιοί κάτοικοι αισθάνονται να αποξενώνονται από τον ίδιο τους τον τόπο, ενώ οι νέοι δυσκολεύονται ή και αρνούνται να ενταχθούν στην τοπική κοινότητα.

Η κάθε πλευρά βλέπει διαφορετικά και τη σχέση της με την πόλη: σαν τον ‘*δικό της τόπο*’ ή σαν μια ‘*νέα πατρίδα*’, σαν ένα ‘*μέρος γεμάτο αναμνήσεις που δεν πρέπει να χαθούν*’ ή σαν έναν ‘*τόπο που πρέπει να αλλάξει*’. Η σχέση αυτή είναι που καθορίζει το ενδιαφέρον (ή την αδιαφορία) των κατοίκων για την προστασία των δημοσίων και κοινόχρηστων χώρων της περιοχής. Και αυτό γιατί η εμπειρία δείχνει πως συνήθως *ενδιαφερόμαστε για κάτι, όταν το αισθανόμαστε δικό μας*.

Το δίπολο αυτό ήταν ιδιαίτερα έντονο στις περιοχές του Κρουονερίου και Αγ. Στεφάνου και είχε διάφορες μορφές, όχι κατ' ανάγκην ευθέως ανάλογες, όπως για παράδειγμα: “αναζήτηση φυσικού τρόπου ζωής - κακοποίηση του τόπου” (συχνά από τους ιδίους), “απολίτιστοι χωριάτες - αλλοτριωμένοι νεόπλουτοι”, “συντήρηση - πρόοδος” κλπ.

Επιπροσθέτως, η απουσία κοινής ταυτότητας συνδέεται αμφίδρομα και με την συγκρότηση διαφορετικών πλευρών στο εσωτερικό της κοινότητας, που κάθε μια έχει διαφορετική οπτική και συγκρουόμενες επιδιώξεις. Μερικά από αυτά τα διαφορετικά οράματα αφορούν μια πόλη με κυρίαρχο χαρακτηριστικό της: την ανθρωπιά και την αλληλεγγύη, το πράσινο και την περιβαλλοντική συνείδηση, το έντονο πολιτιστικό αποτύπωμα, την τάξη και την ηρεμία, την αισθητική στους δημόσιους χώρους, τις σύγχρονες υποδομές και την πρόσβαση σε τεχνολογικές ανέσεις και ευκολίες κλπ.

Αυτός ο κατακερματισμός των οραμάτων για την πόλη (που εκφράσθηκε και με τον αυξημένο αριθμό δημοτικών παρατάξεων που συμμετείχαν στις τελευταίες εκλογές: 12 συνδυασμοί το 2006 συνολικά στις 3 περιοχές, έναντι 9 το 2002 και 8 το 1998), οδήγησε τελικά στην αποδυνάμωση των σχέσεων και της εμπιστοσύνης (μεταξύ των παραγόντων αλλά και των κατοίκων), που χαρακτήριζαν τις παλιές κοινότητες και διατηρούσαν την συνοχή τους. Αυτή είναι η μεγαλύτερη πρόκληση που σήμερα αντιμετωπίζουν οι περιοχές αυτές: το έλλειμμα εμπιστοσύνης.

β) Ένα ενδιαφέρον τρίπτυχο

Ένα πολύ ενδιαφέρον εύρημα, που προέκυψε από την διαβούλευση της Άνοιξης και αφορούσε τον τρόπο που τα άτομα αντιλαμβάνονται τους ιδιωτικούς, τους δημόσιους και τους κοινόχρηστους χώρους. Αρχικά συσχετίσθηκε με την στάση των ατόμων απέναντι σε οτιδήποτε κοινό, τοποθετώντας το *ανάμεσα* στο ιδιωτικό και το δημόσιο. Σύμφωνα όμως με τον μελετητή ², το τρίπτυχο “ιδιωτικό - δημόσιο - κοινόχρηστο” έχει ευρύτερη σημασία και δυναμική και διαφορετική γεωμετρική αναπαράσταση. Πρόκειται όχι για ένα δίπολο πάνω στο οποίο αναζητείται (διαπραγματεύεται) η θέση του τρίτου όρου, αλλά για ένα τρίγωνο που κάθε κορυφή του αντιστοιχεί σε ένας πόλος - πτυχή, ως εξής:

- το ιδιωτικό αντιστοιχεί στο προσωπικό όραμα και την δημιουργία του καθενός και στον μοναχικό δρόμο για την επίτευξη και υπεράσπισή τους,
- το δημόσιο αντιστοιχεί στον απρόσωπο νόμο και το υπερ-προσωπικό πλαίσιο κανόνων και στις υποχρεώσεις των “άλλων” απέναντί τους και
- το κοινόχρηστο αντιστοιχεί στην εθελοντική συν-δημιουργία νοήματος μέσα από τις καθημερινές σχέσεις και λειτουργίες, που πολλές φορές υπερβαίνει τις χωρίς νόημα (α-νόητες) τυπικότητες και δημιουργεί τις προϋποθέσεις για νέα πλαίσια.

Είναι σημαντικό να θυμηθούμε ότι σε ένα τρίγωνο είναι απαραίτητο να υπάρχουν όλες οι κορυφές (πόλοι, πτυχές) και όλες οι πλευρές του (σχέσεις μεταξύ των πόλων) και επιπλέον να είναι ενεργές και να λειτουργούν χωρίς αποκλεισμούς ή υπερβολές. Έτσι, το εμβαδό του δημιουργούμενου τριγώνου είναι ο ζητούμενος κοινός τόπος, στον οποίο αναπτύσσονται η εμπιστοσύνη, η δέσμευση και η συνέργεια.

² S. Michiotis, “Public dialogue and strategic planning using methods based on complexity and archetypes”, accepted by the Int'l Journal of Decision Sciences Risk and Management, 2009.

γ) Βαθύτερα εμπόδια

Η μελέτη των ευρημάτων αποκάλυψε ορισμένα βαθύτερα εμπόδια που συνήθως συναντούν οι προσπάθειες διαλόγου και συναντίληψης σε έναν κοινωνικό χώρο. Τα εμπόδια αυτά σχετίζονται με κάποιες παραδοχές που, αν και προφανώς λαθεμένες, είναι σχεδόν αδιαμφισβήτητες στον κυρίαρχο σήμερα τρόπο κοινωνικής αντίληψης και συμπεριφοράς. Εκεί ακριβώς συνίσταται και η ισχύς της επιρροής τους.

Ανάμεσά τους αναφέρονται τα παρακάτω, παράλληλα με την αμφισβήτησή τους:

- η πιεστική απαίτηση - ιδίως στους πολιτικούς - για άμεσα αποτελέσματα (όμως οι νοοτροπίες που οδήγησαν στα προβλήματα αυτά πήραν πολύ χρόνο),
- η πεποίθηση ότι “μόνον η ισχύς και η εξουσία οδηγούν σε αποτελέσματα” (όμως τόσοι και τόσοι πανίσχυροι απέτυχαν),
- η ανάγκη διατήρησης του ελέγχου και της ακαμψίας -όταν νοιώθουμε ότι χάνεται- και η φυσική τάση αναζήτησης οικείων μοτίβων μπροστά στην αλλαγή (όμως η επιβολή και η ακαμψία δεν βοηθούν την συνέργεια, που έχει σαφώς εθελοντική βάση, κάτι δε νέο είναι εξ ορισμού μη οικείο)
- η παρανόηση ότι “διάλογος είναι η αντι-παράθεση απόψεων” (όμως αυτό είναι αντί-λογος και λειτουργεί μόνο όταν οι αντιλήψεις συμπίπτουν),
- η ψευδαίσθηση ότι “η a priori επιβολή ενός -του δικού μας- πλαισίου αντιλήψεων ή αξιών εγγυάται την επιτυχία μιας προσπάθειας” (όμως ο “ηττημένος” θα προσπαθήσει να αλλάξει τους συσχετισμούς στην πορεία - και πάντα αλλάζουν)
- η ανάγκη υπεράσπισης μιας “πολιτικά ορθής” άποψης ή μιας παραταξιακής επιλογής (όμως συχνά πολλοί παράγοντες δεν πιστεύουν ή δεν υιοθετούν τις “πρέπουσες” θέσεις),
- η δικαιολόγηση πελατειακών σχέσεων ως “αναγκαίου κακού για την επίτευξη του σκοπού” (όμως όταν εφαρμόζονται εις βάρος μας δημιουργούν αίσθημα αδικίας),
- η αδυναμία οριστικής υπέρβασης παλαιότερων προσωπικών αντιθέσεων με άτομα του περιβάλλοντός μας (όμως όταν αυτή συμβεί επαναπροσδιορίζει ακόμα και το παρελθόν!) και τέλος αλλά το πιο σημαντικό,
- η ψευδαίσθηση της χωριστότητας που ξεχωρίζει τον έναν από τον άλλον, τον παρατηρητή από το αντικείμενο της παρατήρησής του (όμως η κβαντική φυσική και οι νεώτερες θεωρίες της πολυπλοκότητας μας βεβαιώνουν αντιθέτως για την διασύνδεση και αλληλεπίδραση των πάντων).

4.3. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑΣ

Η γενική εκτίμηση όσων συμμετείχαν στις διάφορες φάσεις του προγράμματος ήταν θετική. Στην αξιολόγηση που οι ίδιοι έστειλαν αναφέρουν ότι ήταν:

- μια εμπειρία πολύ θετική στο σύνολό της, μια ευχάριστη έκπληξη, απ' όπου αναδύθηκαν ενδιαφέρουσες πτυχές,
- μια προσπάθεια εξαιρετικά ενδιαφέρουσα, εποικοδομητική, άξια να επαναληφθεί,
- μια καλά οργανωμένη διαδικασία, ευρηματική, διαφορετική από τις συνηθισμένες, κατάλληλη για κυκλοφορία ιδεών,
- απαραίτητη για την προώθηση δράσεων, καινοτομικών αλλά και συμβατικών, στις τοπικές κοινωνίες, για σύγκλιση απόψεων κι εξεύρεση λύσεων,
- μια ευκαιρία για να εκφραστούμε και να ακούσουμε”, να βρεθούμε με ανθρώπους που γειτονεύουμε αλλά δεν συζητούσαμε,

αλλά και ότι:

- χρειαζόταν περισσότερο χρόνο και
- αν και καλή προσπάθεια, ήταν θεωρητική και χωρίς αποτέλεσμα.

Όπως όμως ήδη προαναφέρθηκε, η εφαρμογή τέτοιων μεθόδων φαίνεται ότι δυσκολεύεται από την ύπαρξη κάποιων πεποιθήσεων (assumptions) που διατηρούμε στην συλλογική μας κουλτούρα ως λαός, οι πιο σημαντικές από αυτές είναι:

- η εγγενής δυσπιστία στην αποτελεσματικότητα πρακτικών που αμφισβητούν την ιεραρχία και τον έλεγχο και προάγουν την αυτο-οργάνωση
- η αδυναμία πολλών ατόμων να αφηγηθούν ιστορίες σε μη οικείο περιβάλλον ή σε αγνώστους και η έντονη τάση τους να “καταθέτουν” (ακόπως και ατόκως) τις απόψεις τους
- η ύπαρξη ισχυρής κουλτούρας αντιπαράθεσης, όπως φαίνεται από την σχεδόν αντανakλαστική ανάγκη απάντησης σε κριτική, αντί στοχασμού επ’ ευκαιρία της,
- η έλλειψη οικειότητας με την μέθοδο του (πραγματικού) διαλόγου, που συνδέεται με την μη εξοικείωσή μας να ακούμε, αλλά και να ακουγόμαστε
- η έντονη απουσία συμμετοχικής κουλτούρας, σε συνδυασμό με την πίστη ότι η επίλυση των προβλημάτων είναι υπόθεση ιεραρχικών θεσμών και εξειδικευμένης γνώσης.

Λαμβάνοντας λοιπόν υπόψη ότι η μεθοδολογία αυτή εφαρμόσθηκε για πρώτη φορά στην Ελλάδα και επιπλέον υπέστη σημαντικούς περιορισμούς και τροποποιήσεις³, η συνολική εκτίμηση είναι ότι πρόκειται για μια επιτυχημένη πρωτοβουλία, που αφήνει ως παρακαταθήκη γνώση και πληροφορίες, οι οποίες διευκολύνουν τις αρχές, τους φορείς και τους ίδιους τους πολίτες να:

- ανιχνεύσουν τα βαθύτερα συλλογικά τους μοτίβα και δουν τα κοινά σημεία και τις διαφορές τους με τρόπο όχι διανοητικό, αλλά παραστατικό και αδιαμφισβήτητο,
- κατανοήσουν τους παράγοντες που επηρεάζουν, θετικά ή αρνητικά, την στάση απέναντι στο περιβάλλον, αλλά και άλλες πρωτοβουλίες που αφορούν το σύνολο,
- αντιληφθούν το εφικτό και την δύναμη της συμμετοχής και να αξιοποιήσουν τις ιδέες που συζητήθηκαν για την διαμόρφωση του κοινού τοπικού μέλλοντος,
- ξεκινήσουν την καλλιέργεια ενός πνεύματος ουσιαστικού διαλόγου και σεβασμού στην διαφορετική άποψη παντού: στο σπίτι, στη κοινωνία, στις αρχές.

³ Για διαχειριστικούς λόγους η αρχική διάρκεια του προγράμματος μετατοπίσθηκε χρονικά και μειώθηκε κατά 2 μήνες, ενώ ο προϋπολογισμός περιορίσθηκε κατά 17%.

ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ

Ίσως η σημαντικότερη πρόκληση, που αναδύεται για όλους μας συλλογικά και για τον καθένα / καθεμιά ατομικά, είναι η τάση - ανάγκη μας (εν μέρει φυσική κι εν μέρει αποτέλεσμα της εκπαίδευσής μας) να πιστεύουμε ότι “υπάρχει μία και μοναδική αλήθεια”, μία βέλτιστη λύση για κάθε πρόβλημα. Και όπως συνηθίζουμε να λέμε: “εάν δεν είσαι μέρος της λύσης, είσαι μέρος του προβλήματος”, κρατώντας φυσικά κάθε φορά (εμείς με την ισχύ και το όραμα) τον ρόλο του “λευκού ιππότη”, που γνωρίζει ή υπηρετεί την αλήθεια, με πολιτικά ορθές και επιστημονικά αντικειμενικές μεθόδους.

Όπως όμως γνωρίζουμε από την σύγχρονη φυσική και τις γνωστικές επιστήμες, δεν υπάρχει μία “αντικειμενική” και καθολική αλήθεια, παραδεκτή απ’ όλους. Τουναντίον, υπάρχουν πολλοί και διαφορετικοί τρόποι, με τους οποίους οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται κι ερμηνεύουν την πραγματικότητα, αναπτύσσουν νοοτροπίες, υιοθετούν συμπεριφορές και αντιδρούν ή προσαρμόζονται στα εξωτερικά ερεθίσματα και τις αλλαγές περιβάλλοντος.

Οι ίδιες αυτές επιστήμες μας πληροφορούν ότι ο κόσμος δεν είναι κάτι εξωτερικό και ανεξάρτητο από εμάς (τους παρατηρητές του), αλλά “ο τρόπος που βλέπουμε τον κόσμο τον συνδιαμορφώνει κάθε στιγμή”, τον υφαίνει και τον ξεδιπλώνει πτυχή - πτυχή, σύμφωνα με τις προσδοκίες και τις αντιδράσεις μας. Κι εκεί ακριβώς κρύβονται μαζί οι μεγάλες δυνατότητες που έχουμε όταν δρούμε από κοινού και ο μεγάλος κίνδυνος παγίωσης μιας κουλτούρας παραίτησης και αποδοχής μιας κάκιστης μοίρας.

Κι αυτό ακριβώς μας υποχρεώνει -όσους ενδιαφέρονται για την πρώτη επιλογή- να αναρωτηθούμε:

- Μας βοηθά η οπτική μας για να κατανοούμε τον κόσμο; Είναι ακόμη λειτουργική η πρακτική μας; Χρειάζεται μήπως να τα μετασχηματίσουμε και σε τι;
- Είναι αρκετή η εμπειρία που διαθέτουμε για να ακούμε μια διαφορετική φωνή, να μιλάμε σε μια διαφορετική γλώσσα (των ‘άλλων’) και να συνθέτουμε απόψεις διαφορετικές προς μια κατεύθυνση κοινή;
- Ποιοι μπορούν να συμπορευθούν μαζί μας; Τι ζητάνε από μας και τι μπορούν να κάνουν για μας; Τι μας εμποδίζει να βρεθούμε μαζί; Τι λείπει για να “δέσουμε” σ’ ένα στέρεο μίγμα; Πώς θα ξαναποκτήσουμε εμπιστοσύνη μεταξύ μας;
- Πώς μπορούμε να αμφισβητήσουμε τις βαθύτερες και κυρίαρχες πεποιθήσεις μας για το τι σημαίνει η ιδιότητα του ηγέτη και του πολίτη;
- Πώς μπορούμε ως ηγέτες (στο σπίτι, στην εργασία, στην πόλη μας) να ξέρουμε ποιες αποφάσεις είναι εκείνες που “κάνουν όλη την διαφορά” σε δύσκολες και χαοτικές καταστάσεις ;

Το κλειδί για την αντιμετώπιση των σοβαρών αυτών προβλημάτων επιστρέφει στον κάτοχό του: εμάς! Η πρό(σ)κληση είναι να ξανα-μάθουμε να συζητάμε και προπαντός να ακούμε. Να αποδεχόμαστε επί της ουσίας το δικαίωμα στο διαφορετικό, όσο κι αν μας ενοχλεί αυτό που συμβολίζει. Και να ξετυλίγουμε με υπομονή και επιμονή το κουβάρι των σχέσεων μέσα από τις φράσεις και τις σκέψεις μας. Αν δεν το κάνουμε εμείς, κάποιος άλλος θα συνεχίσει να το κάνει για μας...

Ευχαριστίες

Αισθάνομαι την υποχρέωση να ευχαριστήσω:

- όλο το προσωπικό και τους συνεργάτες του προγράμματος, που στο μέτρο των δυνάμεων και του χρόνου που διέθεσαν συνέβαλαν στο τελικό αποτέλεσμα - ιδιαίτέρως εκείνους κι εκείνες που το ξεπέρασαν σε βάρος της προσωπικής και οικογενειακής τους άνεσης,
- τους τοπικούς παράγοντες που δέχθηκαν να φιλοξενήσουν την πιλοτική αυτή προσπάθεια - ιδιαίτέρως όσους την πίστεψαν και την στήριξαν με το παραπάνω,
- τους κατοίκους που συμμετείχαν στις δράσεις του προγράμματος και εμπλούτισαν το περιεχόμενό τους με τις αναμνήσεις, τα παράπονα, τις ιδέες και τα όνειρά τους και
- όσους πρόκειται να συμμετάσχουν στο μέλλον σε αντίστοιχες πρωτοβουλίες και να τις συνεχίσουν περαιτέρω.

Ο υπεύθυνος του προγράμματος
και συντάκτης του απολογισμού

Στέφανος Μιχιώτης

Άνοιξη, Δεκέμβριος 2009